

## ตอนที่ 5 ศิลปกรรมไทย

สิริรัตน์ เรืองวงศ์วาร

## ศิลปกรรม

การศึกษาศิลปกรรม นอกจากจะเป็นการเรียนรู้ถึงความเป็นมาตระลักษณ์ของศิลปกรรมแต่ละยุคและสมัย ซึ่งจะก่อให้เกิดความซาบซึ้งคุณค่าของศิลปกรรมประจำชาติ แล้ว ยังทำให้ทราบประวัติศาสตร์ตลอดจนพฤติกรรมเรื่องราวของคนโบราณอยุคสมัยต่างๆ กัน กล่าวคือ ประติมารมยบังชินแสดงให้เห็นเรื่องราวของศาสนาที่ประชาชนเคราพบูชา จิตกรรมฝาผนังอันปราภูมิอยู่ตามศาสนสถานแสดงให้เห็นจารีตประเพณี ความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศไทยนับตั้งแต่บ้านเมืองอันสวยงาม ชีวิตเจ้านายในราชสำนัก จนถึงความเป็นอยู่ของชาวนา ความดงามของป่าเขา จารีตประเพณีการแต่งกายของชาวเมือง การละเล่นพื้นเมืองเป็นต้น จิตกรรมเหล่านี้บังกับแสดงเรื่องราวที่เป็นจริงหรือเรื่องที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ หรือเรื่องที่มีในนิยายนิทานเรื่องราวด้วยกับพระพุทธประวัติ ภาพเขียนเหล่านี้จึงเป็นข้อมูลอันมีค่าในการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ ส塔ปัตยกรรมบังชินแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นหนึ่งกับอีกท้องถิ่นหนึ่งและความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติแสดงให้เห็นว่าการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างกัน เช่น ศิลปกรรมสมัยทวาราวดี รับอิทธิพลจากสกุลศิลปของอินเดียสมัยคุปตะและหลังคุปต์ศิลปปัญญาทวาราวดี รับอิทธิพลจากศิลปแห่งอาณาจักรทวาราวดี เป็นต้น

ศิลปกรรมไทยเป็นศิลปปุลิมคติ (Idealistic Arts) คือศิลปที่มีความรู้สึกสูงกว่าธรรมชาติทั่วไป และหนักไปทางทิพย์สวารค์ เป็นศิลปที่มีแบบอย่างแห่งความคิดคำนึงโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต่างหากอกไปจากความเป็นจริง การศึกษาศิลปกรรมไทยจะทำให้เกิดความรู้สึกว่า ศิลปกรรมไทยแปลงແแทกลงจากชาติอื่น การพิจารณาศิลปกรรมไทยจึงต้องใช้ภูมิปัญญาที่ดี<sup>1</sup>

อาจกล่าวสรุปความได้ว่าศิลปกรรมไทยเป็นสิ่งที่แสดงถึงวัฒนธรรมที่สมบูรณ์กว่าด้านอื่นๆ การแสดงออกทางศิลปกรรมของไทยแต่ละสมัยจะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ศิลปกรรมดีอีกเป็นมรดกทางอารยธรรมของบรรพบุรุษที่สำคัญยิ่ง เพราะให้ประโยชน์ในทางการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและวัฒนธรรมของมนุษย์ในสมัยต่างๆ อันเปรียบเสมือนกระดาษท่อนให้เราเห็นว่า ชาติไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัยมีความเจริญรุ่งเรือง มีวิวัฒนาการ มีชีวิตความเป็นอยู่ มีศาสนา มีศิลป และมีความรู้ทางเทคโนโลยีเพียงใดและอย่างไร อันเป็นปัจจัยที่จะทำให้เกิดความรักความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมและการศึกษาศิลป โบราณวัตถุจะช่วยหาคำตอบแท้จริงเพื่อคลี่คลายปัญหาข้อสงสัยในประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี<sup>2</sup> และเนื่องจากศิลปกรรมของแต่ละชนิดแต่ละชาติจะแตกต่างกันไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ และระเบียนประเพณี ดังนั้นการที่ชาติไทยเป็นชาติที่เคร่งครัดต่อกาลานาและระเบียนประเพณี การศึกษาศิลปกรรมจะช่วยให้เข้าใจถึงแนวความคิดตลอดจนทัศนคติของคนไทยในสมัยโบราณ ได้ดียิ่งขึ้น ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่จะเห็นได้จากการศึกษาศิลปกรรมคือ ศิลปกรรมไทยเต็มไปด้วยความประณีต แสดงให้เห็นถึงฝีมือของศิลปินซึ่งมีความชำนาญเป็นพิเศษแสดงให้เห็นว่า การเรียนหรือการฝึกหัดด้านศิลปในสมัยโบราณซึ่งใช้การศึกษาจากการสังเกตและฝึกหัดด้วยตนเองนั้นต้องอาศัยความมานะพยายามอย่างสูงยิ่ง

ศิลปกรรมของไทยเกิดจากแรงดลบันดาลใจของพระพุทธศาสนามากที่สุด เมื่อพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามายังประเทศไทย พุทธศิลป์เข้ามาด้วย ชั้งทั้ง 2 อายุย่างต่างกันแบบแผนอัน เคร่งครัด พุทธศาสนาเป็นศาสนาของชาวไทยโดยแท้ และเป็นศาสนาที่ชาวเชียงครุยใช้ของชาวไทย ต่อมาลักษณะเชื้อชาติไทยแท้ๆ ก็แพร่กระจายไปในศิลป์ที่ได้รับการถ่ายทอดมานั้น ศิลปกรรม ของไทยจึงแสดงรสนิยมแท้จริงของชาวไทยปะปนอยู่ด้วยทางพระพุทธศาสนา พุทธศิลป์เป็นศิลป์ที่ ของศิลปกรรมไทยประกอบกับศิลป์ในไทยโบราณมีความเป็นอัจฉริยะ และได้ใช้ความสามารถที่น่า สรรเสริญยิ่งตลอดจนความพยายามที่จะเรียนรู้งานของศิลป์นั้นก่อน ๆ แล้วนำมาดัดแปลง จึง สามารถสร้างศิลปกรรมชั้นแสดงออกถึงความเป็นไปในทางจิตใจซึ่งเจริญงอกงามขึ้นโดยเน้นพะ ในระหว่างตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 20 ศิลปกรรมนี้องใน พระพุทธศาสนาที่ได้รับยกย่องว่างดงามยิ่งนั้นมีทั้งสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประดิษฐกรรม และประติมาศศิลป์ และเหตุผลเกี่ยวกับความเชื่อที่ว่าการสร้างสรรค์ศิลปกรรมนี้องในศาสนาจะ เป็นบุญกุศลอย่างใหญ่หลวง ดังนั้นสิ่งใดที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนา สิ่งนั้นย่อมจะสร้าง ขึ้นด้วยกำลังความคิด วัสดุ ฝีมือเยี่ยม พระพุทธศาสนาเป็นพลังมหัศจรรย์อย่างยิ่งที่มีอิทธิพล เหนือศิลปกรรมของชาติ และในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดลักษณะนิยมของบุคคลสมัยเกิดขึ้นตามไป ด้วย<sup>3</sup>

สิ่งหนึ่งที่พิสูจน์ให้เห็นความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้นเป็นระยะ เวลาภานานที่เห็นได้ชัดก็คือ ด้วยย่างจากศิลปกรรมสมัยสุโขมัยและอยุธยา ศิลปกรรมที่ปรากฏอยู่ จนถึงปัจจุบันล้วนแต่เป็นปูชนียสถานทางศาสนาทั้งสิ้น ทุกวันนี้เราจึงไม่พบพระราชวังที่ประทับของ กษัตริย์สมัยสุโขทัย เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา แต่เราจึงสามารถค้นพบชาติบริพัทช์ที่มี ยังคงมั่นคงแข็งแรงวัดวาอารามเก่าแก่ ศาสนสถานหลายรูปแบบปรากฏอยู่ทั่วไปในบริเวณที่เคย เป็นราชธานีสุโขทัย หรือแม้แต่อยุธยาซึ่งยังคงหลงเหลือจากการทำลายของพม่าเมื่อคราวเสียกรุง พ.ศ. 2310

การแสดงออกของศิลปกรรมไทยเราจะเห็นความแตกต่างของศิลป์ไทยแต่ละสมัยได้อย่าง ชัดเจนซึ่งเป็นลักษณะพิเศษแตกต่างจากศิลป์ของเขมรหรือชาวเพาะ骂์สองชาตินี้จะได้รับ อิทธิพลจากภายนอกแต่ก็สามารถรักษาลักษณะดั้งเดิมของตนไว้ตลอดมา จะเห็นได้ว่าก่อนหน้า พุทธศตวรรษที่ 13 ศิลป์ในประเทศไทยเป็นผลงานทางโบราณคดีของชนชาติซึ่งมีอำนาจครอบ ครองดินแดนบางส่วนหรือดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศไทย และชนชาติเหล่านี้เองได้วางรากฐานความเจริญให้แก่ศิลป์ของไทย ซึ่งนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมาจึงจะได้ชื่อว่าเป็น ศิลป์แบบไทยแท้

ดังกล่าวแล้วว่าแต่ละยุคแต่ละสมัยศิลป์ไทยจะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด แต่ศิลปกรรม ไทยก็ยังคงมีลักษณะเฉพาะของตนเองด้วย ทั้งนี้ด้วยเหตุผลทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ซึ่งมี อาณาเขตจากเหนือจดใต้ ตั้งแต่พรมแดนซึ่งเริ่มจากแคว้นจ้านของพม่าและดินแดนบางส่วน ทางเหนือของลาว ลงมาจนกระทั่งถึงจังหวัดกลางคานสมุทรล้ำยุและอาณาเขตด้านกว้างทางตะวันออก

จดฝังไว้ของแม่น้ำโขง ขณะที่ศิลปะของไทยมีวิวัฒนาการอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ศิลปะของไทยก็อยู่ภายใต้อิทธิพลของศิลปะลุมพูนและเขมร รวมทั้งอิทธิพลจากศิลปะอื่นๆ อีกด้วย

ก่อนที่จะศึกษาเรื่องความเป็นมาของศิลปกรรมไทยในแต่ละยุคสมัยควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีของศิลปกรรมอย่างคร่าวๆ เสียก่อน ดังนี้

### 1. สถาปัตยกรรม

คือ ศิลปะหรือวิชาช่างด้วยการก่อสร้าง สถาปัตยกรรมเป็นศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดศาสตร์หนึ่ง อันมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกคนทุกสมัย และได้มีวิวัฒนาการเจริญก้าวหน้าไปตามลำดับของกาลเวลา แต่ความสามารถพิจารณาศึกษาและกำหนดระดับความลึกของสถาปัตยกรรมได้ งานสถาปัตยกรรมเปรียบเสมือนกระจาดเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมของชาติน้ำเมือง บ้านเมืองได้มีสิ่งก่อสร้างมากมายเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน เช่น ศาลา หอคอย ฯลฯ แสดงถึงความสามารถเชิงช่างและศรัทธาในเชิงศิลป์ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีผลงานทางสถาปัตยกรรมที่ได้รับการยกย่องว่า มีลักษณะเฉพาะทรงคุณค่า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถอย่างสูงของช่างไทยสมัยต่างๆ ด้วย สิ่งก่อสร้างในพระพุทธรูปศาสนาที่สำคัญได้แก่ เจดีย์ ปรางค์ โบสถ์ วิหาร มนต์ป หลวงพ่อ ฯลฯ เป็นต้น

### 2. ประติมากรรม

คือ การปั้น การแกะสลัก และการหล่อเป็นรูปต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นรูปพระพุทธรูป เทวรูป รูปเทวดา มนุษย์ และสัตว์ต่างๆ เป็นด้าน ประติมากรรมไทยมีทั้งประติมากรรม รูปปั้น และประติมากรรมตกแต่ง<sup>4</sup> ประติมากรรมรูปปั้น คือ การสร้างพระพุทธรูป รูปเทวดา ยักษ์ นางพญา ฯลฯ ตามคติพุทธศาสนา ฝ่ายพินayan และมหา yan หรือรูปเทวรูปตามคติศาสนาอินเดีย ที่จะสร้างโดยใช้หิน สำริด ปูนปั้น ดินเผา และไม้จ้าหัลก ประติมากรรมของไทยที่มีชื่อเสียง ก็คือพระพุทธรูป ซึ่งศิลปินไทยมักสร้างอุทิศเป็น พุทธบูชา มากกว่าจะทำเป็นอาชีพ ศิลปินไทยสามารถสร้างพระพุทธรูปได้มีลักษณะดงามอิ่มไม่ว่าจะเป็นความงามในทางศิลปะและการแสดงถึงลักษณะของพระพุทธรูป เหตุผลที่ทำให้ศิลปินไทยมักสร้างพระพุทธรูปได้มีผู้ให้ความเห็นไว้ ดังนี้ :

“พุทธศาสนานิกขนย้อมสร้างพระพุทธรูป เพราะถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควรแก่การบูชาและเป็นเครื่องเตือนให้รำลึกถึงพระพุทธเจ้า การสร้างพระพุทธรูปมิได้ยึดรูปตัวจริงของพระพุทธองค์ เป็นหลัก แต่สร้างขึ้นตามอุดมคติของศิลปินผู้ช่างซึ่งในหลักธรรมของพระองค์อย่างแท้จริง แล้วจึงเนรมิตพระรูปขึ้นให้ดั้งทรงกับมโนภาพ เป็นรูปเนรมิตรวมพระลักษณะอันประเสริฐ เลิศบุรุษของพระองค์เข้าด้วยกันกับหลักธรรมความรู้แจ้งเห็นใจในบรรลุณหัตถผล หลุดพ้นจากกิเลสเข้าสู่นิพพาน เมื่อพุทธศาสนาได้เห็นพระพุทธรูป ก็จะได้รำลึกถึงพระองค์ รำลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ และสร้างผู้สืบต่อพระศาสนา รวมกันเป็นไตรสรณะมัน”<sup>6</sup>

ส่วนประติมากรรมตกแต่งมักจะสร้างด้วยไม้และปูนปั้น พวกที่สร้างด้วยไม้ใช้เป็นเครื่องประดับภายนอกและภายในของโบสถ์ วิหาร ปราสาท เช่นเดียวกับเครื่องปูนปั้น แต่เครื่องไม้

## มีค่าและดงามมากกว่าเครื่องปูนปั้น<sup>7</sup>

### 3. จิตรกรรม

คือภาพเขียนสี ซึ่งมักจะเปราก្យอยู่ตามผนังใบสี วิหาร ศาลาการเปรียญ พระสรุปเจดีย์ คูหาภัยในองค์พระปรางค์ หรือแม้แต่ผนังท้า ภาพเขียนเหล่านี้ มักจะเป็นเรื่องทุกประวัติ ทศชาติ คติไตรภูมิ ชาดก และปริคานธรรม โดยมีความบุกหนาแน่น เพื่อประดับตกแต่งศาสนสถาน ให้เกิดความงดงามและผลทางจิตใจสมกับเป็นสถานที่แห่งความสงบ และยังเป็นประโภชน์ใน การสอนเรื่องรากเหง้าทางศาสนาด้วยภาพแกะประชานหัวไป

ภาพจิตรกรรมนอกจากจะมีประโยชน์ในการศึกษาศิลปแล้ว ยังเป็นสื่อสอนภาษาและท่อน อคิตแสดงความเป็นไปทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา วัฒนธรรมตลอดจนอารยธรรมประเทศ ของไทยได้เป็นอย่างดี นอกเหนือไปจากข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในเอกสารบันทึกทางประวัติศาสตร์ วิธีการเขียนภาพจิตรกรรมของไทยมีอยู่ 3 แบบ คือ เรียนแบบสืบสุ่น เรียนแบบบูนเบียง และเรียนแบบขี้ผึ้งผสมน้ำมัน<sup>9</sup> สักษณะที่ดีงามของภาพไทยก็คือ การแสดงความรู้สึกและอารมณ์ด้วยเส้น ที่อ่อนหวานปิงไห้เห็นถึงสัมภានและคุณลักษณะพิเศษในสุนทรีภาพของเชื้อชาติไทย<sup>10</sup>

### 4. ประติมาศ

คือศิลปะประเภทเครื่องประดับตกแต่งตลอดจนของใช้ที่มีมีอ่อนไหวบรรจง ทั้งเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องฟัม เครื่องไม้จำหลัก เครื่องมุก เครื่องด้ายชาม อาภรณ์เครื่องประดับตลอดจนศิลป์ตกแต่งอื่นๆ

### บุคลิkenbachongศิลปกรรมในประเทศไทย

ศิลปกรรมในประเทศไทยนั้น มีได้แบ่งยุคตามประวัติศาสตร์ไทยซึ่งรู้จักอย่างทั่วไป เช่น ยุคสุโขทัย ยุคอยุธยา ยุคธนบุรี และยุครัตนโกสินธ์ แต่การแบ่งยุคศิลปกรรมได้แบ่งย่อยออก เป็นสมัยต่างๆ โดยมีชื่อเรียกตามสมัยหรือราชวงศ์ ตลอดจนตามลักษณะศิลป์และระยะเวลาหรือ สถานที่ที่กันพบ โดยเริ่มตั้งแต่โบราณสถานและโบราณวัตถุเก่าแก่ที่สุดที่กันพบ พิจารณาได้ 2 ยุค อย่างกว้างๆ คือ

1. สมัยก่อนที่ชนชาติไทยเข้าปกครองประเทศไทย ประกอบด้วย
  - 1.1 ศิลปสมัยทวารวดี พุทธศตวรรษที่ 11 หรือ 12-16
  - 1.2 ศิลปสมัยศรีวิชัย พุทธศตวรรษที่ 13-18
  - 1.3 ศิลปสมัยลพบุรี พุทธศตวรรษที่ 16-18
2. สมัยที่ชนชาติไทยเข้าปกครองประเทศไทยแล้ว ประกอบด้วย
  - 2.1 ศิลปสมัยเชียงแสน พุทธศตวรรษที่ 17-19
  - 2.2 ศิลปสมัยสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 19-21
  - 2.3 ศิลปสมัยอุทกง พุทธศตวรรษที่ 18-21
  - 2.4 ศิลปสมัยอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 21-24
  - 2.5 ศิลปสมัยรัตนโกสินธ์ พุทธศตวรรษที่ 24

## เชิงอ้างอิง : บทนำ

1. วิทย์ พินกันเงิน, ศิลปกรรมและการช่างของไทย (พระนคร : ไอเดียนสโตร์, 2512), หน้า 5-7
2. ประทุม ชุมเพ็งพันธุ “เรื่องโบราณสถาน” เอกสารไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 เมษายน 2520, หน้า 19-20
3. นารถ โพธิประสาท สถาปัตยกรรมในประเทศไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานสถาปัตยกรรม นางจงกล ตั้งประเสริฐ 16 มกราคม 2514, หน้า 7
4. สามารถ ทรัพย์เย็น “สถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา” ศิลปกรรมสมัยอยุธยา กรมศิลปากรจัดพิมพ์ เนื่องในวันเด็กแห่งชาติ 2514, หน้า 1
5. ศิริวัฒน์ ภู่เพ็ชร “ประดิษฐ์กรรมสมัยอยุธยา” เล่มเดียวกัน, หน้า 14
6. จากหนังสืองานนักชัตฤกษ์ นิมสการพระพุทธไสยาสน์วัดพระเชตุพน พ.ศ.2500 อ้างใน คำนำหนังสือพุทธานุสรณ์ ของเจียน ยิ่มศิริ (พระนคร : ศิลปบรรณาการ, 2512)
7. ชุมพูนกุ พงษ์ประยูร “จิตรกรรมสมัยอยุธยา” ศิลปกรรมสมัยอยุธยา, หน้า 20
8. สน สีมาครั้ง “ศิลปกรรมวิถีในจิตรกรรมไทยผ่านไป” เอกสารไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 5 พฤษภาคม 2520, หน้า 82
9. จิรา จงกล “ประณีตศิลปสมัยอยุธยา” เล่มเดียวกัน, หน้า 29
10. ศาสตราจารย์ ยะช เซเดส “ศิลปของไทย” ไขครีบภูมิปาน แปลจาก Les Arts de la Thailande ศิลป์ฯกรปีที่ 8 เล่มที่ 3, หน้า 16

## ศิลปสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11 หรือ 12-16)

คำว่า “ทวารวดี” นัยแซมวัล บีล (Samuel Beal) ได้เริ่มใช้มาตั้งแต่ พ.ศ.2427 อันเป็นชื่อนักประวัติศาสตร์จีนชื่อเสียนซัง (Siuan - tsang) ใช้หมายถึงอาณาจักรที่ตั้งอยู่ระหว่างประเทศพม่าและประเทศกัมพูชาเมื่อราชพุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งมีชื่อเรียกว่า โถ โล โป ติ (To - lo - po - ti) ซึ่งการใช้ชื่อและกำหนดสถานที่แห่งอาณาจักรนี้ได้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปคือคำว่าโถโลโปติดูที่ตั้งกับคำภาษาสันสกฤตว่า “ทวารวดี” ซึ่งเป็นอาณาจักรตั้งอยู่ในประเทศไทย<sup>1</sup> และเป็นส่วนยานามของกรุงศรีอยุธยา และกรุงเทพ ทั้ง 2 เมือง ต่อมาเกิดอยู่ มีผู้รู้หลายท่านสนับสนุนเป็นต้นว่า นายเอดوار์ ชาวน (Edouard Chavannes) และนายทาคากุสุ (Takakusu) ผู้แปลจดหมายเหตุการเดินทางของพระภิกษุจีนเยชิง (Yi - tsing) ใน พ.ศ.2439 ใน พ.ศ.2447 นายปอลเพลลิโอล (Paul Pelliot) ก็ได้ยอมรับความเห็นนี้ และยังกล่าวด้วยว่าประชาชนของอาณาจักรทวารวดีคงเป็นเชื้อชาติมอญหรือเขมร<sup>2</sup> แต่อย่างไรก็ได้คำว่าอาณาจักรทวารวดีก็ยังเป็นสิ่งที่เลื่อนลอยอยู่ เม้มว่าจะได้ค้นพบร่องรอยของอาณาจักรอยู่บ้างทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้และพบศิลปแบบนี้มากที่เมืองนครปฐมและลพบุรี และเวลาต่อมาจากการค้นคว้าของนักโบราณคดี ก็ได้เผยแพร่ให้เห็นการขยายตัวอย่างมากmany ของศิลปแบบทวารวดีนี้ คือบริเวณคันพับศิลปแบบทวารวดีนั้นมีขอบเขตกว้างขวางมาก กระจายตัวอยู่ทั่วไปในดินแดนประเทศไทยไม่ว่าตอนกลางของประเทศไทย คือนครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี พับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เมืองพัฒนาดลสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมหาสารคาม ชัยภูมิและนครราชสีมา และทางภาคใต้ก้มบ้าง คือที่เมืองไข่ยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดศรีธรรมราช โบราณวัตถุล้านที่พบก็มีจำนวนมากอย่างมหัศจรรย์<sup>3</sup>

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้แต่เพียงว่า “ทวารวดี” อาจเป็นอาณาจักรหนึ่งในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบนบริเวณภาคกลางของประเทศไทยแต่ไม่ทราบว่าราชธานีอยู่ที่ไหน ซึ่งพอจะพิจารณาได้ 3 แหล่ง ด้วยกัน คือ

1. ที่จังหวัดนครปฐม
2. เมืองโบราณที่ตำบลลูกบัว จังหวัดราชบุรี
3. ที่อำเภอท่อง จังหวัดสุพรรณบุรี

ที่จังหวัดนครปฐมซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ และกว้างใหญ่ ได้พับโบราณวัตถุสถานเป็นจำนวนมากซึ่งพิสูจน์ได้ว่าเป็นศิลปสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นต้นว่า สุกุ ธรรมจักร รอยพระพุทธบาท และพระแท่น จัดว่าเป็นการพับโบราณวัตถุสถานมากกว่าจังหวัดใดๆ<sup>4</sup> นอกจากนี้ก็ยังได้พับเหรียญเงิน 2 เหรียญ สลักข้อความซึ่งศาสตราจารย์ ยอด เซเดส อ่านได้ว่า “ศรี ทวารวดีศรี...” ซึ่งแปลว่า “บุญกุศลของพระราชาแห่งทวารวดี” จึงยืนยันว่าอาณาจักรทวารวดีมีอยู่จริง

จากการพับ Jarvis บันแห่งกองแดง ณ เมืองอุทกงชีดัวอักษรที่ใช้นั้นมีอายุอยู่ในราชพุทธศตวรรษที่ 12 กล่าวมาถึงกษัตริย์ 2 องค์ องค์หนึ่งพระนามว่าพระเจ้าหรรษารามแหกประษญ ทางโบราณคดีอเชียภาคเนย คือ ศาสตราจารย์ บัวเซอลลีย์ จึงสันนิษฐานว่ากำลัง

จังหวัดสุพรรณบุรีอาจจะเคยเป็นราชธานีของทวารวดีมาก่อน และพระนามกษัตริย์ที่jarikอยู่บนแผ่นดินแดงก็อาจเป็นกษัตริย์ของทวารวดีและสันนิษฐานต่อไปว่า ประชาชนทวารวดีคงเป็นเชื้อชาติมอญหรือใช้ภาษาમોણુ ทั้งนี้ เพราะได้ค้นพบจารึกภาษาમોણુในสถานที่หลายแห่ง ซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นศิลปะของสมัยทวารวดี แต่ทั้งนี้มีได้หมายความว่ามีแต่ชนชาติมอญ ชนชาติไทย ก็อาจจะประปันอยู่ด้วยแต่ยังคงเป็นส่วนหนึ่ง<sup>5</sup>

ที่ตั้งของอาณาจักรทวารวดีก็คงยังไม่กระจ่างชัด ทั้งอาณาเขตและราชธานีตลอดจนเรื่องราวเกี่ยวกับอาณาจักรนี้ทั้งหมด ดังนั้นคำว่า “ทวารวดี” คงรู้จักกันดีในนามของรูปแบบของศิลปะแบบหนึ่งซึ่งเป็นศิลปะในพุทธศาสนาที่นียนแบบเดร瓦ท และประติมากรรมหราปูเป็นเครื่องในศาสนาพราหมณ์<sup>6</sup> ศิลปะแบบทวารวดีที่ค้นพบ แสดงถึงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีแผนผังของตนเองโดยเฉพาะ รวมทั้งวิธีก่อสร้างดังเดิมซึ่งลวดลายที่ใช้ตกแต่งด้วยดินเผาและปูนนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ประติมากรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา ที่มีลักษณะเป็นของตนเอง และปรากฏเครื่องประดับ เช่น ลูกปัด เครื่องถ้วยที่มีลักษณะพิเศษอีกด้วย

## ระยะเวลาของศิลปทวารวดี

กำหนดระยะเวลาของศิลปทวารวดียังไม่เป็นเรื่องที่ยุติเพระยังไม่ได้ค้นพบ หลักฐานที่บ่งศักราชที่แน่ชัด การศึกษาศิลปแบบทวารวดีจึงใช้การพิจารณาการของศิลปทวารวดีด้วยการเปรียบเทียบกับศิลปภายนอก จึงสามารถแบ่งศิลปทวารวดีออกได้เป็น 2 สมัย

### 1. สมัยก่อนทวารวดี

ราชพุทธศตวรรษที่ 8-11 สมัยนี้ปรากฏมีการวางรากฐานแห่งอารยธรรมอินเดีย โดยเฉพาะอย่างเชิงพระพุทธศาสนาในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จึงปรากฏศิลปวัตถุพื้นเมืองรุ่นแรกที่เลียนแบบหรือได้รับความบันดาลจากศิลปวัตถุอินเดีย

### 2. สมัยทวารวดีอย่างแท้จริง

ราชต้นพุทธศตวรรษที่ 12-17 นอกไปจากลักษณะร่วมกันแล้ว อาจแบ่งสมัยนี้ออกได้เป็น 4 สมัยย่อยๆ คือ

2.1 สมัยเริ่มก่อตั้งศิลป ราชพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นสมัยที่ยอมรับเอาประเพณีในศิลปอินเดียแบบหลังคุปตะมาเป็นของตน

2.2 สมัยก่อตั้งศิลป ราชพุทธศตวรรษที่ 12-13 อิทธิพลของศิลปแบบหลังคุปตะจะழูกผูกกลมกลืนเข้าไปเป็นอย่างดี ลักษณะสำคัญของศิลปทวารวดีจะเริ่มปรากฏขึ้นรวมทั้งเทคนิคที่ใช้

2.3 สมัยพัฒนาใหม่ ราชพุทธศตวรรษที่ 14-15 อิทธิพลของศิลปจากภายนอกโดยเฉพาะอย่างเชิงศิลปคริสต์ที่ได้เข้ามานี้อิทธิพล โดยปะบันเข้ากับลักษณะตั้งเดิมของศิลปทวารวดี

2.4 สมัยเต็ม ราชพุทธศตวรรษที่ 16-17 โดยเริ่มมีอิทธิพลของศิลปขอน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่ชนชาติขอมได้แผ่นดินเข้ามาในส่วนแม่น้ำเจ้าพระยา

อิทธิพลของศิลปสกุลอื่นที่มีต่อศิลปะการรำ

พิจารณาตามใบราชบัตรอุสานานที่กันพน แสดงให้เห็นว่าคิลปแบบทวารวดีได้รับอิทธิพลคิลปแบบอมราวดี (พุทธศตวรรษที่ 7-9) จากคิลปแบบคุปตะและหลังคุปตะของอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ 9-13) เห็นได้จากพระพุทธชูปแบบทวารวดีรุ่นแรกมีลักษณะคล้ายแบบพระพุทธชูปแบบคุปตะและหลังคุปตะ<sup>7</sup> ทั้งนี้ เพราะเริ่มตั้งแต่ พ.ศ.500 หรืออาจจะก่อนหน้านั้น อารยธรรมอินเดียได้เผยแพร่มาอย่างชาติต่างๆ ในแหลมอินโดจีนมาก และในราชพุทธศตวรรษที่ 10-12 ก็ได้มีผู้นำประติมากรรมอินเดียแบบคุปตะมาจากอินเดียโดยแบ่งนามาสู่แหลมอินโดจีนนี้<sup>8</sup> และเนื่องจากอาณาจักรทวารวดีเจริญอยู่เป็นระยะเวลานาน จะนั้นจึงได้รับอิทธิพลจากคิลปปั้นต่อมากองอินเดีย คือ คิลปแบบปะลัง ซึ่งเป็นคิลปทางพุทธศาสนา เจริญขึ้นทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยอินเดียระหว่างพุทธศตวรรษที่ 14-17

## สถานปัจจัยกรุณสัมบัติทวารวศี

หลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรมมีอยู่น้อยมาก เพราะได้เสื่อมไปตามอายุขัย ใน พ.ศ.2482 และ 2483 นายปีแวร์ ดูปองต์ (Pierre Dupont) ได้บุคคลที่รังสรรคบูรณะ แล้วได้พิจารณาฐานของอาคารสำคัญ 2 แห่ง คือวัดพระเมรุ และเจดีย์จุลปะโหน จากอาคารที่วัดพระเมรุทำให้ทราบว่ามีการก่อสร้างเพิ่มเติมถึง 3 ครั้ง เช่นเดียวกับเจดีย์จุลปะโหน แต่ทว่าการบุคคลทั้ง 2 แห่งก็ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมแบบทวารวดีให้กระจงชัดแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามสถาปัตยกรรมสมัยทวารวดีส่วนใหญ่เป็นศาสนารหรือเมืองในพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น ใช้อิฐเป็นวัสดุในการก่อสร้างมากที่สุด และบางที่ก็ใช้ศิลาแลงก่อเป็นฐานหรือเป็นส่วนประกอบตัวช่วย การตกแต่งผนังศาสนสถานและลวดลายเครื่องประดับศาสนสถานมักใช้ประดิษฐกรรมญี่ปุ่น หรือบางที่ก็ใช้ศิลปะเป็นกรณีพิเศษ

สถาบันกรรมสัมพันธ์ที่ยังคงปรากฏอยู่และมีสภาพพอใช้คือเจดีย์ที่รัตนคูณ เมืองสาพุน (ภาคที่ 1) แม้ว่าอาชญากรรมแห่งนี้จะยังไม่แน่นอน แต่ก็อาจจัดเป็นศิลปทวารวดีตอนปลายได้ และนองจากนี้เป็นต้นไปจะพบแบบทวารวดีที่หลากหลายแบบที่ส่วนใหญ่บรรจุพระบรมราชานุสรณ์

พระเจดีย์แบบหนึ่งเป็นแบบแปลงในประเทศไทย และยังไม่อ่าจะทราบได้ว่าสร้างขึ้นเมื่อใด คือพระราชพุน จังหวัดครุพนม ระยะเวลาอาจอยู่ในสมัยเดียวกับศิลปทวารวดี ศาสตราจารย์บัวสเซอส์ยังสันนิษฐานจากภาพสักบนแผ่นอิฐที่พระราชพุนมองว่าศาสสนสถานแห่งนี้คงสร้างขึ้นในราชวงศ์ตวรรษที่ 14-15 พระราชพุนมีได้แฝงความหัศจรรย์ไว้หลายอย่าง เช่นศิลปกรรมก่อสร้างด้วยอิฐและหินที่มีการติดต่อสัมภาระที่ต้องการจะแสดงถึงความสามารถเชิงช่างของผู้คนในอดีต (ปัจจุบันพระราชพุนได้พังทลายลงแล้ว)

## ประศึกษากรรมสัมปทานวิเคราะห์

ประศิมากรรมส่วนใหญ่ที่ศัลป์ได้แก่พระพุทธชรูปรุ่นแรกซึ่งมีลักษณะแบบศิลปอินเดียแบบคุปตะและหลังคุปตะ พระพุทธชรูปรุ่นต่อมาของทวารวดีมีลักษณะเป็นพื้นเมืองมากขึ้นและพระพุทธชรูปรุ่นต่อไปที่มีอิทธิพลของขอมหรือลพบุรีเข้ามายังปัจจุบันด้วย

พระพุทธรูปแบบทวารวดีส่วนใหญ่ในยุคสังกัดด้วยศิลปอาจจะมีหล่อด้วยสำริดปั้น แต่มักเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก สังกัดด้วยเศษของพระพุทธรูปสังกัดด้วยศิลป์ คือ พระพักตร์กว้างริมฝีพระโอชฐานะ พระเกษาเป็นขบวนใหญ่ พระรูปกลมเกลี้ยงเกล้า ผ้าทรงสันนิทัณแบบเห็นแต่รอยสังก์เป็นเส้นๆ เท่านั้น

พระพุทธรูปศิลปางรูปปราภกูรอยสีแดงออยู่ จึงสันนิษฐานว่าแต่เดิมคงจะทาสีด้วย<sup>9</sup>

ปรากฏมีพระพุทธรูปบางแบบซึ่งเป็นพระพุทธรูปแบบมหาyan มีสังกัดด้วยเศษ ซึ่งไม่เคยปรากฏพระพุทธรูปสังกัดด้วยเศษนี้แม้แต่ในประเทศอินเดีย ไม่อาจตีความหมายที่แน่นชัดของพระพุทธรูปแบบนี้ได้ สังกัดด้วยของพระพุทธรูปแบบนี้ คือ พระพุทธรูปประทับนั่งหรือยืนเหนือพนัสนบดี ซึ่งเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง สังกัดด้วยของพนัสนบดี คือหน้าเป็นครุฑ แต่มีหูและขาแบบโค มีปีกอย่างงู ซึ่งต้องใช้การสันนิษฐานว่า พนัสนบดีเป็นสัตว์ซึ่งประกอบด้วยสังกัดด้วยพาหนะของเทพเจ้าทั้ง ๓ ในศาสนาพราหมณ์รวมกัน คือ ครุฑพาหนะของพระนารายณ์ โดย พาหนะของพระอิศวร แห่งพาหนะของพระพรหม พระพุทธรูปแบบนี้คงเป็นการแสดงถึงการแย่งชิงของพระพุทธศาสนา กับศาสนาพราหมณ์ เป็นเหตุให้พุทธศาสนาในประดิษฐ์ขึ้นเพื่อแสดงว่า พระพุทธศาสนาไม่อำนวยจิตให้แก่หนุ่นสาวศาสนาพราหมณ์ และเรื่องนี้มีหลักฐานยืนยันที่คันพบอีกแห่งหนึ่งคือ ภาพสังกับแผ่นดินในเขตจังหวัดราชบุรี เป็นภาพพระนารายณ์และพระอิศวารหรือพระพรหมกำลังยืนและนั่งฟังพระพุทธองค์ประทานเทศนา อนึ่งในทางตรรชั่งกับแนวความคิดนี้อาจพิจารณาได้ว่าอาจเป็นการแสดงถึงแนวโน้มของศิลปทวารวดีรุ่นหลังซึ่งอาจจะผันแปรเป็นอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาสักทิมหมายานแล้วก็ได้<sup>10</sup>

ในศิลปแบบนี้ยังพบศิลปสังกัดกรุปธรรมจักรและกวางหมอบเป็นจำนวนหลายชิ้น รูปเหล่านี้หมายถึงพระพุทธองค์ปางประทานปฐมนิเทศนา ณ อิสติปตนมฤคทายวันเมืองพาราณสี เป็นการสร้างประดิษฐ์ตามคติแบบเก่าครั้งก่อนที่จะนิยมสร้างพระพุทธรูป คติแบบนี้อยู่ในประเทศอินเดียโบราณตามศิลปอินเดียแบบโบราณ (พุทธศตวรรษที่ ๓-๔) และศิลปแบบอมราวดีตอนต้น (พุทธศตวรรษที่ ๕) ซึ่งเป็นการยืนยันว่าพระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามายังประเทศไทยสมัยพระเจ้ายศโกรกหาราช แต่ลวดลายเครื่องประดับรูปธรรมจักรเหล่านี้ส่วนมากฝีมือลัษยศิลป์กับฝีมือช่างคุปตะ จึงทำให้สงสัยว่าธรรมจักรเหล่านี้คงจะเป็นฝีมือช่างทวารวดีทำขึ้นเลียนแบบรัตถุที่สมณทุคครั้งพระเจ้าโกรกหาราชนำเข้ามา (ภาพที่ ๒)

ประดิษฐ์ธรรมที่พบที่นครปฐมได้แก่เครื่องดินเผาซึ่งบางชิ้นมีความคงามมาก และเครื่องญี่ปุ่นซึ่งใช้เป็นเครื่องตกแต่งฐานใบสัก วิหาร หรือเจดีย์ เช่นเดียวกับที่ดำเนินลกูบัว จังหวัดราชบุรี พบประดิษฐ์ธรรมรูปักษัชชารีย์ รูปนักดนตรี คนแคระ เทวดา ยักษ์ รูปสิงห์ ศิลป์จำหลักลวดลายต่างๆ รวมถึงประดิษฐ์ธรรมพระพุทธรูปที่พบมีทั้งพระพักตร์พระพุทธรูป พระพุทธรูปเต็มองค์ และประดิษฐ์ธรรมดินเผาที่ดำเนินลพงศ์ศึก จังหวัดกาญจนบุรี บางรูปแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาสักทิมหมายานได้เข้ามาเผยแพร่ในสมัยทวารวดีด้วย

ประติมากรรมคินເພາຫລາຍຽບທີ່ອໍາເກອງອູ້ກອງ ຈັງຫວັດສຸພຣະນະບູຮີ ແສດງໃຫ້ເຫັນອິທີ່ພລ  
ຂອງຄືລປອິນເດືອນມອນຮາວດີ ປະຕິມາກຣມເຫຼຳນີ້ມີແຜ່ນອິຫຼຸດຕອບຢູ່ເບື້ອງໜັງ ແສດງວ່າຕ້ອງມີໄວ້  
ສໍາຫັບຕົກແຕ່ງສາກຟກຣມ<sup>11</sup> ແລະຍັງພັບເຄື່ອງປະດັບທຳດ້ວຍທອງຫວີອືດຶບຸກ ທີ່ປະທັບຕາຫວີ່ອ  
ຕາງໆນາຄໃຫຍ່ແລະເຫັນຢູ່ເຈັນ ລາລາ

ກີ່ຈັງຫວັດຄຣສວຣຄໍ ອໍາເກອຕາຄສີ ໄດ້ພັບຫວີ່ກໍາລັກຊະນະສ່ວຍງາມມີອາຍຸໃນຮາວພຸທະຄຕວຣະ  
ທີ່ 12-13 ແລະຍັງໄດ້ພັບເສີ່ງເຄື່ອງຄ້າຍໝາມສໍາຍກວາວດີເປັນອັນນາກ

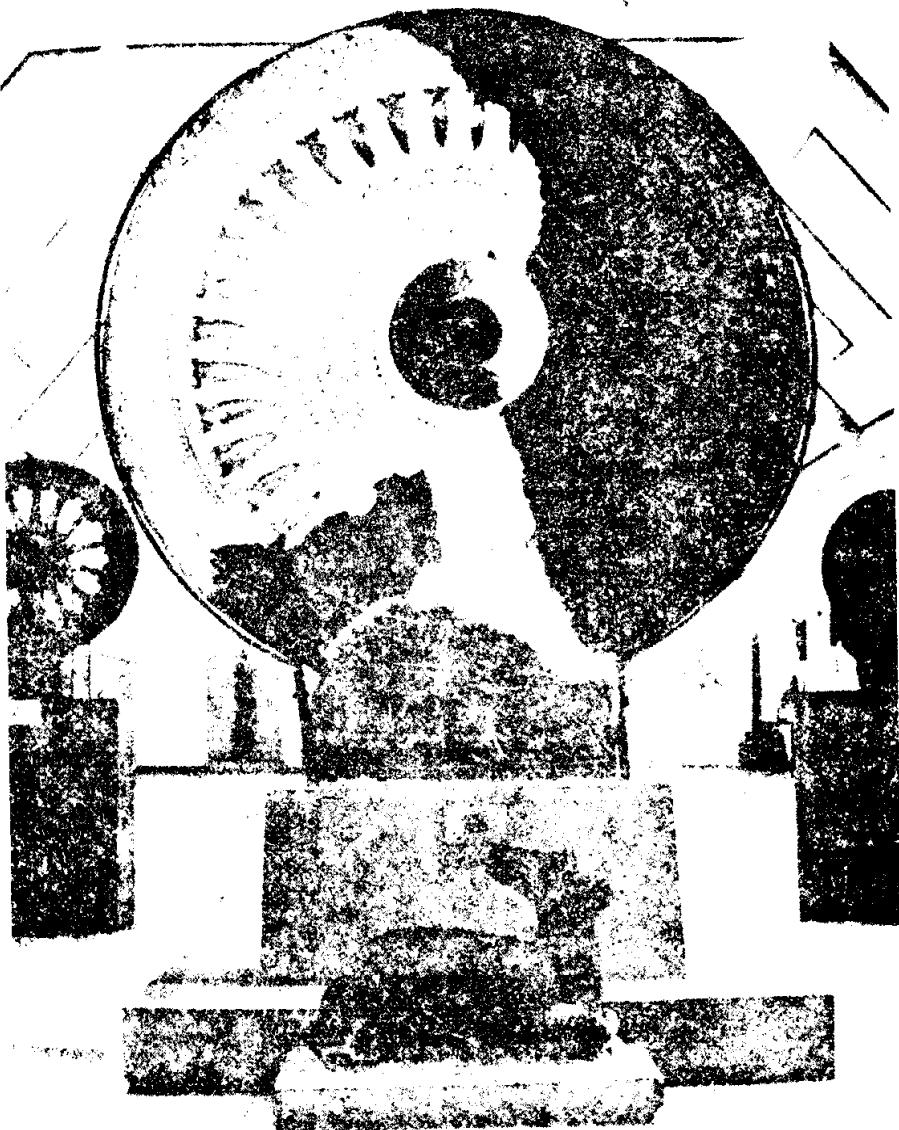
ນອກຈາກນີ້ຍັງມີພະພິມພີ່ ທີ່ຈຸດມຸ່ງໝາຍ່າຂອງກຣມສ່ວຍງາມມີອາຍຸໃນຮາວພຸທະຄຕວຣະ  
ທີ່ກໍາລັກກວາວດີໄດ້ໄປນູ້ຫຼັງເວົ້າສັງເວົ້າສັນຍສຖານທາງພຸທະຄາສນິກິຂນໃນປະເທດອິນເດີຍ ແລະຄ່ອມາກີເປັນ  
ສາສນວັດທີ່ງພຸທະຄາສນິກິຂນຜູ້ຍາກຈົນສ່ວັງເກື້ນໄວ້ເປັນທີ່ເຄົາພູ້ຫ້າ ແລະເປັນກຣມສືບອາຍຸພະພຸທະ  
ຄາສນາ

## ເຊື່ອວຽດ : ຄິລປສົມບກວາວວິ

1. ມຈ.ສຸກທະດີຕ ດິຕກຸລ “ຄວາມເປັນມາແຫ່ງອານາຈັກທວາວວິ” ວັດນອຣນໄກຍ ປີທີ 4 ຈົບປັດທີ 10 ຮັນວາຄມ 2508, ທຳ 2
2. ຈອງ ບັວເຊອລື່ຍ “ຄິລປກວາວວິດອນທີ 1” ມຈ.ສຸກທະດີຕ ດິຕກຸລ ກຮງແປລຈາກການຝົງເຄສ ຄິລປາກ ປີທີ 11 ເລີ່ມທີ 5, ທຳ 35
3. ນະ. ປາກນ້າ ກາສານາແລກຄົມ/ໃນສາມປະເທດແລກອນໂຄຈືນສົມບໂນການ (ພວະນາຄ ໂອເຄີຍນສໂຕຣ, 2517), ທຳ 24
4. ທລວງບຣິນາລບຸຮັກຜົກ “ໂປຣາແວຕຸດອັນປັນທລັກສູາຂອງສົມບກວາວວິແລກສຸວະຮັກງົມປະເທດ” ຄິລປາກ ປີທີ 7 ເລີ່ມທີ 5 ກຣກກູາຄມ 2507, ທຳ 44-45
5. ມຈ.ສຸກທະດີຕ ດິຕກຸລ ຄິລປ/ໃນປະເທດໄກຍ (ພວະນາຄ : ກຽງສຍາມກາຣົມພົ, 2519), ທຳ 10
6. ຈອງ ບັວເຊອລື່ຍ ເຮືອງເດີມ, ທຳ 39
7. ພຣະພຸກຫຼູບແບບຄຸປປະແລກທີ່ສັງຄຸປປະມີສັກໜະດັບນີ້ ພຣະເກຫາເປັນຂາວຸດ ພຣະອັງສາກວ່າງ ນັ້ນພະວອງຄີເສັກ ໃນຫັນແຮກຄອງຈົວຮ່າມຄຸລຸນ ແຕ່ຕ່ອມຄອງຈົວຮ່າມເນື່ອງ ແລະເຮີມມີຫຍາຈົວ ພາດລົງນາເໜີອພຣະອັງສາຫ້າຍ ມີກັ້ງປະກັບຍືນດ້ວຍອາກາຣທຣິກັງຄ (ເອີ້ນຕົນ) ແລະປະກັບນັ້ນ ຂັດສົມເຮີເພີ່ງ ປະກັບນັ້ນທ້ອຍພຣະນາທີ່ສອງຫ້າງ ຂອບແສດງປາງດ້ວຍພຣະທັດ໌ຫ້າງເຖິງ ພຣະທັດ໌ຫ້າຍມັກຍືດຈັກ ອີ່ຈະວາງອູ້ເໜີອພຣະເພລາຍກເວັນປາງປຽມເທດນາ ທີ່ໃຊ້ພຣະທັດ໌ຫ້າງ 2 ຫ້າງ ຄືພຣະທັດ໌ກວາຈົນເປັນວາກລົມ ແນຍື່ງພຣະນາຈັກ ນັ້ວພຣະທັດ໌ຫ້າຍປະຄອງກໍາທ່າ ກໍາສັງຈະທຸນ
8. ຄິລປ ພຣະຄຣີ ປະຕິມາກຣນໄກຍ ຈົບປັດພົມພົມກຣນຄິລປາກ 2490, ທຳ 17
9. ມຈ.ສຸກທະດີຕ ດິຕກຸລ ເຮືອງເດີມ, ທຳ 11
10. ນະ ປາກນ້າ ກາສານາແລກຄົມ/ໃນສາມປະເທດແລກອນໂຄຈືນສົມບໂນການ, ທຳ 37
11. ມຈ.ສຸກທະດີຕ ດິຕກຸລ “ຄິລປອິນເດີຢືນປະເທດໄກຍ” ມາຮວິທຍາສີຍຄິລປາກຈັດພົມພົ, ທຳ 129



ภาพที่ ๑ เจดีย์วัดกู่กุฎิเมืองคำพูน สถาปัตยกรรมสมัยทวาราวดี



ภาพที่ 2 ศิลปะสกุลรูปปั้นรูปจักรและกวางหม่อน ประดิษฐกรรมสมัยหราขาวที่

## គិតបែនប្រើប្រាស់ (ពុំទទួលរាងទី 13-18)

ศิลปแบบคริสต์เป็นศิลปกรรมซึ่งเกิดขึ้นทางภาคใต้ของไทยมีเชื่อมโยงกับอาณาจักรหนึ่ง คือ อาณาจักรคริสต์ซึ่งรุ่งเรืองอยู่ในราชอาณาจักรศรีวราษฎร์ที่ 13-18 มีราชธานีอยู่ในภาคสุมาตราใกล้เมืองปาเล้มบังปัจจุบัน บริเวณของอาณาจักรคริสต์ครอบคลุมภาคสุมาตราฯ และแอบแหลมมลายู ตลอดจนดินแดนบางส่วนทางภาคใต้ของประเทศไทย เมืองสำคัญที่ค้นพบโบราณวัตถุส่วนมากเป็นเมืองที่เคยเป็นศูนย์กลางของการปกครองด้วย เช่น ไซยา เวียงสาระ ตะกั่วป่าและนครคริสต์ธรรมราชา<sup>1</sup>

นักโบราณคดีบางท่านเชื่อว่าเมืองไซยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นราชธานีของอาณาจักรศรีวิชัยการปราากฎร์ของรอยของมารดกทางวัฒนธรรมสมัยต่างๆ ในอดีตเมืองไซยาโบราณหรือเดิมแคนบีเวณรอบอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีปัจจุบันและจังหวัดชุมพรบางส่วนทำให้เห็นความสำคัญของเมืองไซยามา กว้าง เช่นพบร่องรอยกำแพงเมือง คูเมือง ร่องรอยทางวัฒนธรรมตั้งกล่าวปราากฎร์ตามแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือตั้งแต่ยุคหินใหม่เป็นต้นมา และได้มีการขุดพบเครื่องมือหิน เช่น ขوانฟ้า กล่องมหระทึก เครื่องมือเหล็ก สูญปัต กำไลหิน เป็นต้น<sup>2</sup> (ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติศรีธรรมราช)

ศิลปครรชีชัยได้รับอิทธิพลจากศิลปปัฒนเดียบคุปตะ หลังคุปตะ และ ป่าละ-เสนา ตามสำคัญที่ค้นพบทางภาคใต้ของไทยไม่ว่าจะทำจากศิลาหรือหินด้วยสำริดก็ตาม จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับรัตถโบราณที่พบในหมู่โบราณสถานและสุสาน แล้วโบราณรัตถุสาน ส่วนมากสร้างขึ้นเนื่องในพระราชศาสนาลัทธิมหายานทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตามได้ปรากฏหลักฐานว่าแผนธารามของอินเดียได้เข้ามาเจริญแพร่หลายทางภาคใต้ของไทย คือศิลปกรรมในศาสนาพราหมณ์ที่สำคัญที่สุดได้แก่ประดิษฐ์กรรมศิลารูปพระ-นารายณ์ส่วนมากแบ่งทั้งกระบวนการ กอ ก อาชุดจะอยู่ในราช พ.ศ. 1100-1400<sup>x</sup> เนื่องจากในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีพบหลักฐาน ส่วนใหญ่ของเทวรูปที่พับจะเป็นเทวรูปศิลปะ ลักษณะคล้ายพระโพธิ-สัตว์ หลักฐานดังกล่าวแสดงว่าการเบ่งบันระหัวงพุทธศาสนา กับศาสนาพราหมณ์คงจะมีมานาน พลเมืองส่วนใหญ่ก่อตั้งขึ้นก่อนศาสนาพุทธ ส่วนชนชั้นสูงและเจ้าผู้ครองนครก็อาจนับถือศาสนาพุทธ แต่ในขณะเดียวกันก็อุปถัมภ์ศาสนาพราหมณ์ด้วย เพราะต้องอาศัยพวกพราหมณ์ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของบ้านเมือง อย่างไรก็ตามเรื่องการนับถือศาสนานี้ยังไม่ชัดแจ้งนัก การนับถือของชนส่วนใหญ่จึงปะปนกันระหว่างพุทธและพราหมณ์จนแยกออกได้ยาก การเบ่งบันในสมัยคริวิชช์ ปรากฏขึ้นเมื่อก่อน เมื่อพุทธศาสนาลัทธิมหายานแพร่เข้ามา เจ้าผู้ครองนครทรงนับถือพุทธศาสนา ลัทธิมหายานด้วย จึงได้นำรูปสั่งเสริมเบ่งบันกับศาสนาพราหมณ์ยังนี้ สังเกตุของประดิษฐ์กรรมรูปพระโพธิสัตว์เป็นค่าตอบแทนที่อัญเชิญไว้เรื่องนี้ พระโพธิสัตว์owaโลกิตेच瓦รซึ่งสักด้วยศิลปางาน พับที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ภาพที่ 1) มีอิทธิพลแบบหลังคุปตะปนกับอิทธิพลปala-เสนา

นอกจากนี้ยังพบประดิษฐ์กรรมสำหรับสมัยคริวชั่ยหล่ายที่นัดวยกัน ทั้งเป็นเทวรูป พุทธรูปปราภรพะพิมพ์ดินดิบ ซึ่งสร้างขึ้นตามประเพณีทางลัทธินายาน<sup>3</sup> ซึ่งพระพิมพ์ดินดิบสมัยคริวชั่ยถือเป็นศิลปกรรมที่สวยงามอย่างหนึ่งของสมัยคริวชั่ย และปรากฏว่าพบพระพิมพ์ลักษณะพะพะพิมพ์ลพบุรีทั้งคินเดียและสำราญ ที่เชียง แล่นนครศรีธรรมราช เฉพานนครศรีธรรมราชพบมากถึง 7-8 ก្ន รวมทั้งแม่พิมพ์สำราญด้วย

ลักษณะเฉพาะของช่างสกุลใช้ยาอย่างหนึ่งเกี่ยวกับประดิษฐ์กรรมพะพุทธรูปคือ การนิยมสร้างพระพุทธรูปด้วยศิลปกรรม เช่น พัทธเสมา ช้าง และยอดเจดีย์ ฯลฯ อาจจะเป็นเพราะอยู่ใกล้เข้ากันที่เป็นพื้นที่ราย

สำหรับสถาปัตยกรรมแบบคริวชั่ย มีอยู่ที่เชียง สุราษฎร์ธานีเช่นกัน สถาปัตยกรรมที่สำคัญ ได้แก่พระบรมราชวิหารเชียงมีลักษณะคล้ายคลึงกับบรรดาเจดีย์ในภาครวมมาก (ภาพที่ 2)

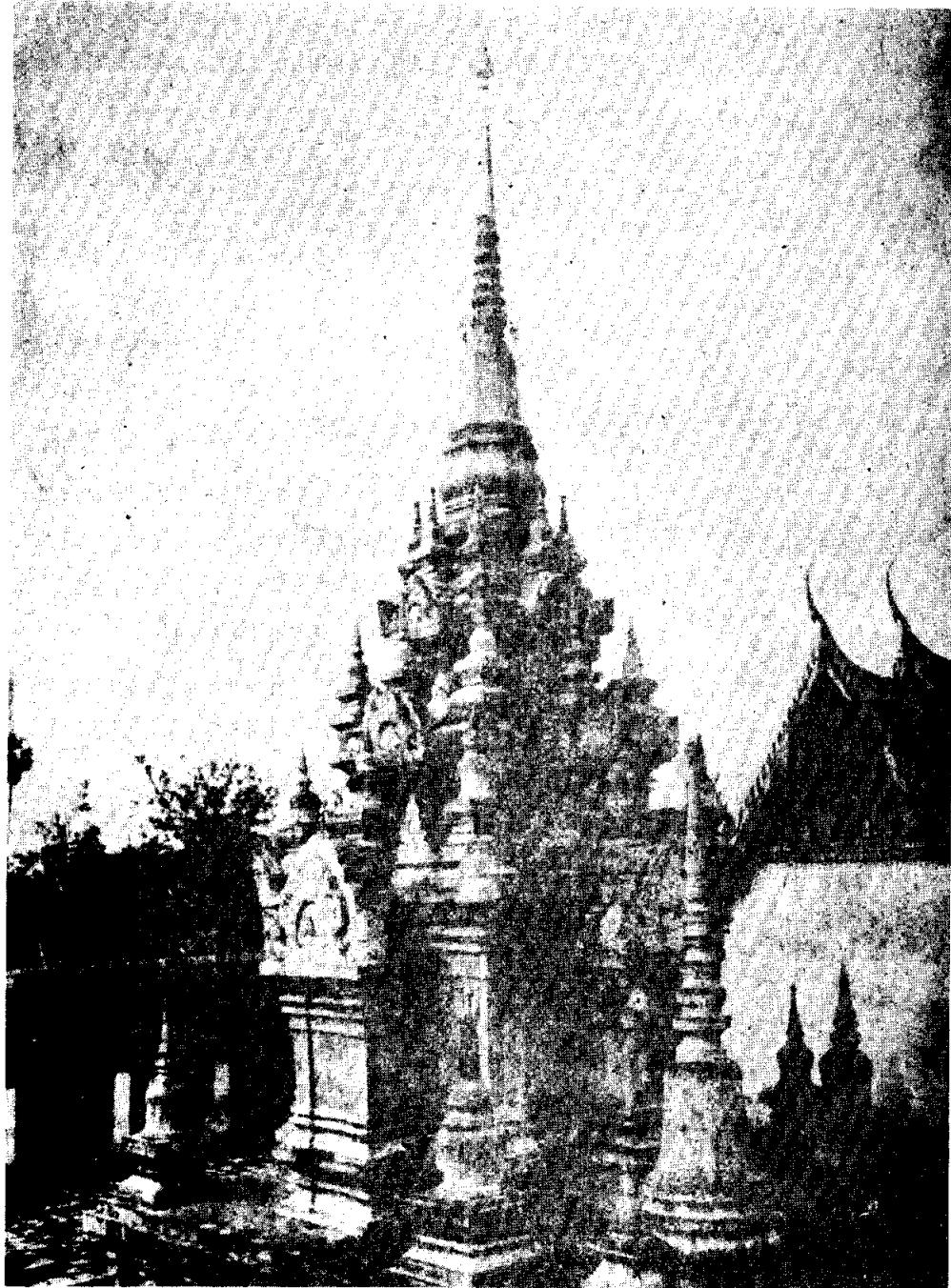
จิตรกรรมปราภร วัดถ้ำ (วัดคูหาภิมุน) ต.หน้าถ้ำ อ.เมือง จังหวัดยะลา หรือที่รู้จักกันที่นำไปในนามว่าถ้ำศิลปสมัยคริวชั่ย เป็นภาพเขียนสีในรากป่าอยุธยาคราฟท์ที่ 18 เอียนเป็นรูปพระพุทธองค์ทรง ประทับนั่ง ยืน และเดิน รูปพระสาวกหรือพระภิกษุ รูปคล้ายนางเมษา และรามสูร รูปหนู 3 คน เนื้อหาเรื่องจะเป็นรูปธิดาพญาแม่ ภาพเขียนสีแห่งนี้นับเป็นภาพเขียนสมัยประวัติศาสตร์ที่มีค่าอย่างในการศิลป์และโบราณคดี<sup>4</sup>

## เชิงอรรถ : ศิลปสมัยคริวิชช์

1. ยอด เซเดส “ศิลปปงของไทย” ศิลป/การบีที่ 8 เล่มที่ 3, หน้า 15
2. ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์ “วัฒนธรรมคริวิชช์ที่ไทย” ศิลป/การบีที่ 18 เล่มที่ 5
2. ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์ “วัฒนธรรมคริวิชช์ที่ไทย” ศิลป/การบีที่ 18 เล่มที่ 5 มกราคม 2518, หน้า 31
3. การทำพะพิมพ์ดินดิบหรือโลหะ สันนิษฐานว่าคงทำตามประเพณีทางลัทธิมหายาน เมื่อ 时代中国พงษ์กระตื้นรณะที่มีรูปภาพหรือบุคคลที่ถ่ายแส้ва กีเออวู้ชาตุในลักษณะกับดิน แส้ваพิมพ์ พะพุทธรูป หรือรูปพระโพธิสัตว์ไว้เป็นพะพิมพ์ดินดิบ เนื่องจากถือว่าอ้วนนี้เป็นไว้ครั้งหนึ่ง แส้ва จึงไม่แยกอีก ข้างใน นจ.สุภารดิต ดิศกุล ศิลปในประเทศไทย (พระนคร : กรุงสยามการพิมพ์, 2514), หน้า 28
4. ชน อยู่ดี “ภาพเขียนสีบนแผ่นดินในเมืองไทย” ศิลป/การ บีที่ 6 เล่มที่ 3 กันยายน 2505, หน้า 26



ภาพที่ ๑ พระโพธิสัตว์อวโ寇กิเทศ瓦 ประติมากรรมสมัยคริวิชัย



ภาพที่ 2 พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สถาปัตยกรรมสมัยศรีวิชัย

## ศิลป์สมัยลพบุรี (ราชพุทธศตวรรษที่ 16-18)

เมืองลพบุรีมีชื่อหลายชื่อ สมัยเดิมเรียกกันโดย ต่อมารีย์กลวบุรี หรือ ลพบุรี ต่อมาเรียกคละไว้ และที่สุดเรียกว่าลพบุรี ที่ตั้งลพบุรีเป็นชุมทางของแม่น้ำ ทำเลที่ตั้งเมืองดี เรายังศิลป์เก่าแก่ลพบุรีในกลางเมือง นับถึงแต่สมัยสัมฤทธิ์ลงมาจน สมัยทวารวดี ลพบุรี อู่ทองหรือ อโยธยา อุบลฯ และรัตนโกสินทร์ ซึ่งแสดงว่า ลพบุรีเป็นเมืองเก่าแก่มีความเจริญชั้นชั้นมา หลายยุคหลายสมัย<sup>1</sup> บริเวณที่คันพบศิลป์อันจัดอยู่ในแบบที่เรียกว่าศิลป์สมัยลพบุรี หรือศิลป์แบบลับูรีนี้ได้พบในห้องที่ภาคราช ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีคุณค่าทางอุปกรณ์ลับูรีหรือชื่อเดิมที่รู้จักกันคือ “ละโว”

“ละโว” เป็นเมืองที่เจริญขึ้นในสมัยทวารวดี เป็นคุณค่าทางทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ของบริเวณส่วนแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออก เป็นที่รวมของศิลปกรรมแบบทวารวดี และแบบละโว ซึ่งเป็นศิลปกรรมเนื่องในราชบุรีและอุบลฯ ลับูรีมีการติดต่อ ในทางสังคม และวัฒนธรรมกับอาณาจักรนครศรีธรรมราชทางภาคใต้ อาณาจักรกัมพูชา และอาณาจักรหริภุญไชย มีอิทธิพลสกุลศิลป์ปะขอ้อม ปะละ และ ศรีวิชัย เข้ามาผสมผสานก่อให้เกิด ศิลป์สกุลลับูรีขึ้น ศิลป์ลับูรีอันเนื่องด้วยพุทธศาสนาฝ่ายพุทธะยานเจริญลึกลึกลับูรีในราชบุรี ศตวรรษที่ 18 ขณะนั้นลับูรีมีความสัมพันธ์กับราชอาณาจักรกัมพูชาอย่างลึกซึ้ง ต่อจากนั้นก็ เสื่อมลง เพราะทั้งกษัตริย์และประชาชนหันมาสนใจอิทธิพลพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ (ในระยะนี้ศิลป์กรรมแบบ อู่ทองรุ่งเรืองนี้) ศิลป์แบบลับูรีที่คันพบมีทั้งสถาปัตยกรรมและประดิษฐกรรม สักชำนะคล้ายกับศิลปกรรมในประเทศไทยกัมพูชา คำว่าศิลป์ลับูรีนี้ใช้รวมถึงโบราณวัตถุสถาน ของเชิงคันพบในประเทศไทยด้วย และเนื่องจากยังไม่พบอักษรารากอินเดียอย่างแน่นอน ดังนั้นจึง กำหนดอยุสมัย แบบอย่างศิลปกรรมในประเทศไทยกัมพูชา เช่น ศิลป์แบบครัวด (พ.ศ.1650-1700) เป็นต้น ศิลป์โบราณวัตถุสมัยลับูรีส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ราชบุรีศตวรรษที่ 16 ลงมา<sup>2</sup>

เนื่องจากศิลป์สมัยลับูรีรับอิทธิพลจากศิลป์แบบทวารวดีและขอม ในขณะเดียวกันก็มี สักชำนะแบบพื้นเมืองของตนปะปนอยู่ด้วย<sup>3</sup> ด้วยเหตุนี้จึงพบพระพุทธรูปศิลป์ จาริก และชา กพระสูงแบบทวารวดีในเขตเมืองลับูรี

ศิลป์แบบลับูรีส่วนใหญ่นิยมสร้างจากศิลาและที่หล่อด้วยสำริดก็มี ศิลป์แบบลับูรี ซึ่งเจริญอยู่ในเมืองลับูรีและรุ่งเรืองสูงสุดในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 18<sup>4</sup>

### สถาปัตยกรรม

ได้แก่ปราสาทศิลาหรืออิฐ สร้างเป็นศาสนสถาน และเทวสถาน และได้รับคติการสร้างปราสาท มากจากศิลป์ปะขอ้อม<sup>5</sup> และสถาปัตยกรรมแบบลับูรีก็มีได้พับแต่ในเขตเมืองลับูรีเท่านั้น แต่กับลับบพ ในบริเวณเมืองต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย เช่น ในเมืองลับูรีมีพระปรางค์สามยอด (ภาคที่ 1) ที่เพชรบุรีมีปราสาทแบบขอม ที่วัดกำแพงและ เมืองราชบุรี มีกำแพง และซุ้มพระพุทธรูป ที่กำแพงนบุรีพับปราสาทแบบขอม เมืองสุโขทัยมีปราสาทที่วัดพระพายหลวงเป็นต้น

(ข้อควรสังเกต ปรางค์สามยอดในจังหวัดลพบุรีมีลักษณะเป็นของตนเองด้วย มิใช่เป็น  
ฝีมือช่างของอย่างแท้จริง)

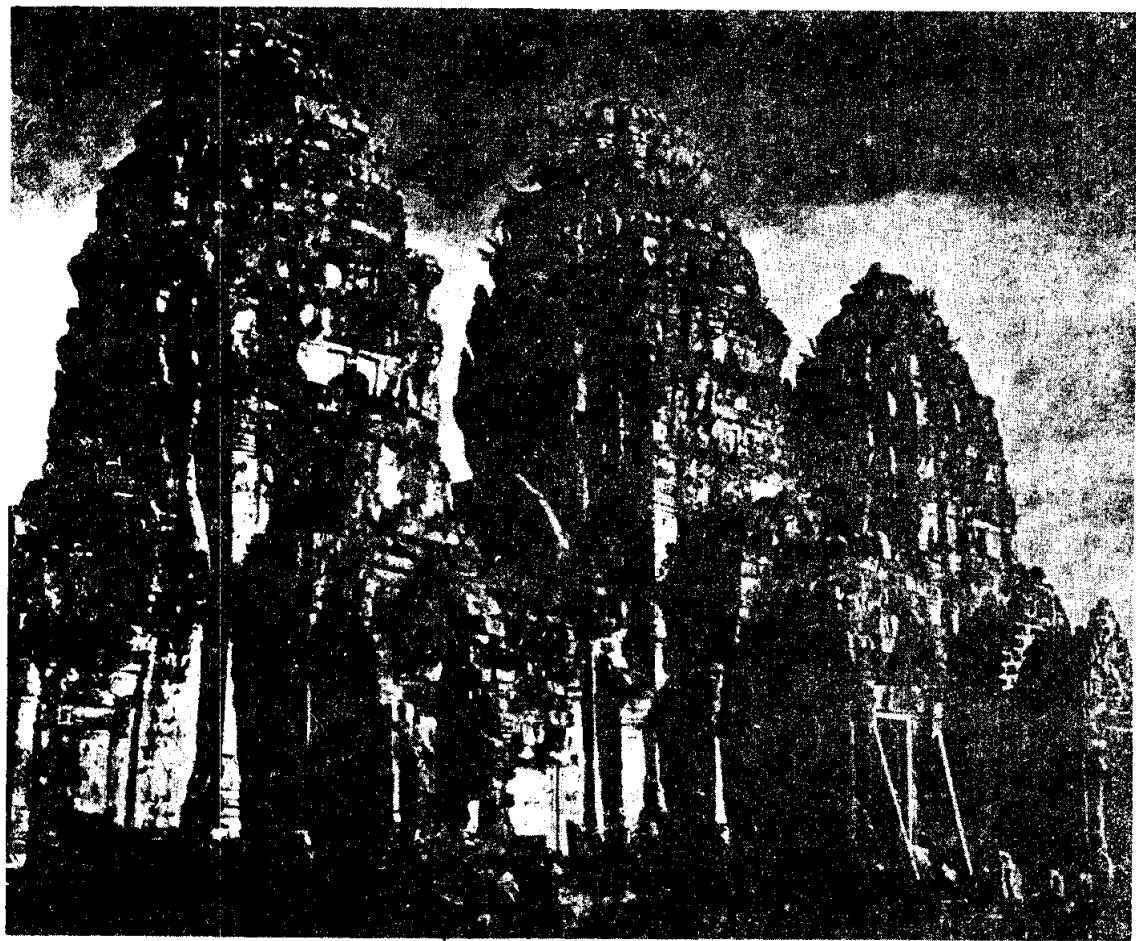
### ประดิษฐกรรม

สมัยลพบุรีขอบสร้างพระพุทธรูปนานาดีกรา แต่มักจะสักด้วยศิลาจารย์ แบบที่หล่อด้วย  
สำริดมักจะเป็นพระพุทธรูปนานาลีก มีลักษณะเฉพาะคือมักสร้างเป็นพระพุทธรูปองค์เดียว  
หรือหกอย่างคือสูงหนึ่งอชฐานเดียวกัน (ภาพที่ 2) เทวบูปก็มีได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ พระ-  
วิหารกรรม พระพิมพ์ก็มี สร้างด้วยดินเผา และโลหะ มีลักษณะเด่นพิเศษ คือ พระพิมพ์ส่วน  
ลพบุรีมักจะมีรูปปรางค์เข้ามาประกอบด้วยเสมอ นอกจากนี้มีการสักศิลาเป็นภาพเหมือน  
ประดิษฐ์เครื่องดินเผาเคลือบสีน้ำตาล เรียกว่าไหของ มีประดิษฐ์รมรูปบั้นรูปตนและสัตว์  
รวมทั้งเครื่องใช้สารีด เช่น เครื่องบูชา เครื่องประดับราชรถ

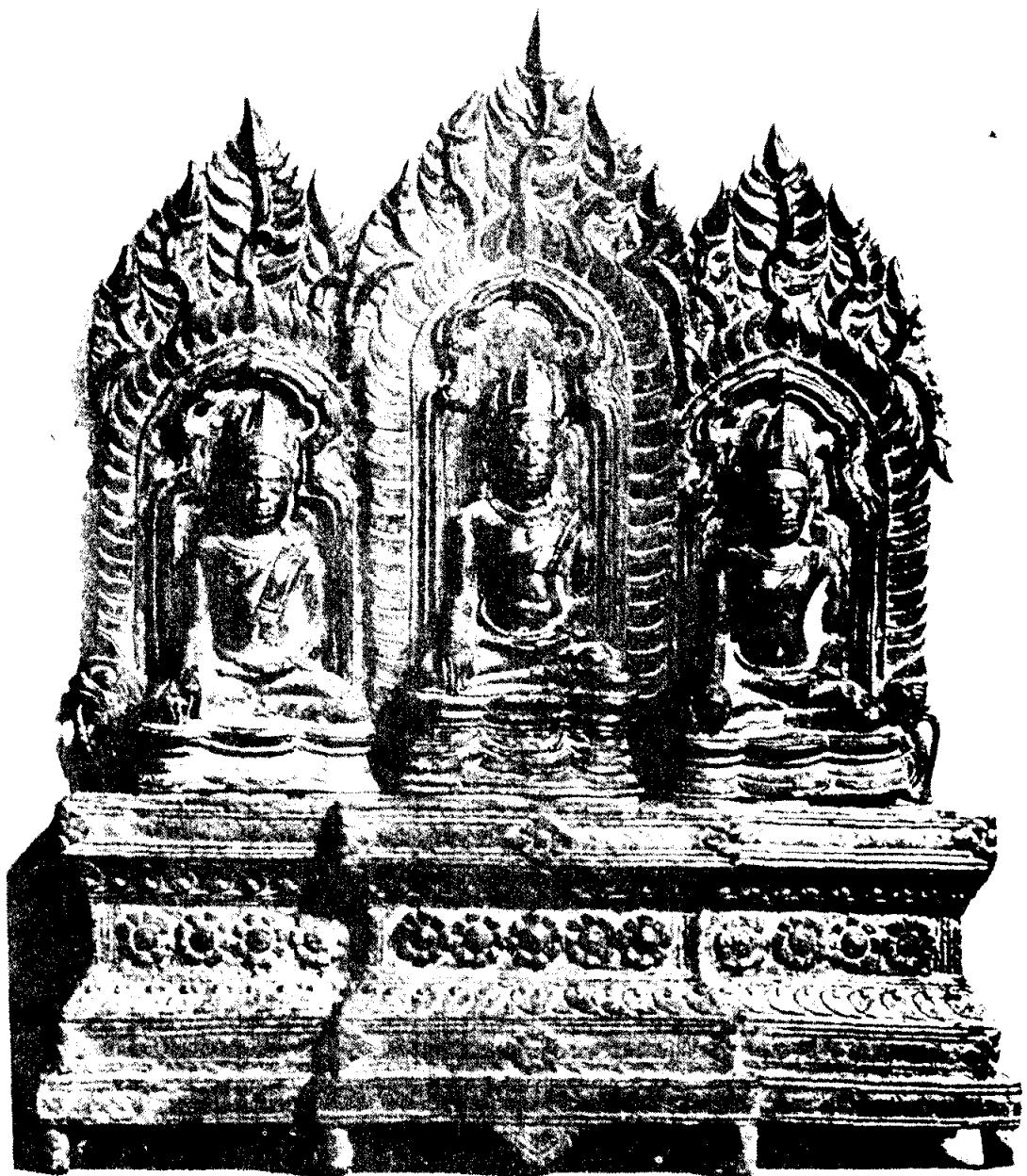
สิ่งที่ควรสังเกตุคือ ลักษณะพระพุทธรูปแบบลพบุรีบางแบบ มีลักษณะของตนเอง  
เช่นพระพุทธรูปรุ่นพระพักตร์แบบรูปปั้น และทรงคทรงอันงาม รวมทั้งความอ่อนหวานของเส้น  
ที่ส่งผลให้แก่ศิลปอุบัตยาและสุโขทัยต่อมา<sup>6</sup>

## เชิงอรรถ : ศิลปสมัยพหุรัตน์

1. น. ปากน้ำ ศาสตราและศิลปในสยามมรดกและแหล่งอันให้จินตนาการ (พระนคร : ใจเดียนส์ໄโตร์, 2517), หน้า 113
2. มจ.สุรภารติ ศิลปะในมรดกไทย (พระนคร : กรุงสยามการพิมพ์, 2514), หน้า 27
3. ครีตกร วิลลิโน่ “ละไว” เมืองโบราณ ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 เมษายน-มิถุนายน 2518, หน้า 53
4. เรื่องเดียวกัน, หน้า 55
5. มจ.สุรภารติ ศิลปะในมรดกไทย กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในงาน-ste'jพระราชดำเนินทรง เปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร 25 พฤษภาคม 2510, หน้า 3
6. น. ปากน้ำ “ศิลปะไว.....นครออมตะ” เมืองโบราณ ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 เมษายน-มิถุนายน 2518, หน้า 76



ภาพที่ ๑ พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี สถานที่ยกรัฐสมัยลพบุรี



ภาพที่ 2 ประดิษ्टมารกรรมสมัยลพบุรี

## ศิลปสมัยเชียงแสน (ศักราชยังไม่แน่นอน ราชพุทธศตวรรษที่ 16-23)

“เชียงแสน” ปัจจุบันเป็นชื่ออำเภอหนึ่งตั้งอยู่ชายแดนด้านเหนือของประเทศไทย ในจังหวัดเชียงราย ตามประวัติศาสตร์และพงคาวดารแล้ว เชียงแสนมีหลักฐานเชื่อว่าเป็นโยนกนาคบุรี-ศรีเชียงแสน, นาคบุรี, นาคนองนคร, โยนกนคร เป็นต้น และที่สำคัญเชียงแสนได้คั่นพบศิลปะที่ไม่ปรากฏหลายชิ้นหลายแห่ง ทางโบราณคดีจึงขานนามศิลปแบบนี้ตามสถานที่ที่คั่นพบว่า “ศิลปสมัยเชียงแสน” นอกจากนี้ยังใช้เรียกศิลปวัตถุโบราณทางภาคเหนือ นับตั้งแต่ พระ น่าน ลำปาง อีกด้วย<sup>1</sup>

### ประตีมกรรม

ประตีมกรรมที่คั่นพบส่วนมากคือ พระพุทธธูปในลักษณะราก แต่เดิมได้แบ่งแยกออกเป็น 2 รุ่น คือ

รุ่นแรก ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากศักดิ์ศิลปะคุปตะ และศักดิ์ศิลปะลวดลายของอินเดีย เชื่อกันว่าพระพุทธธูปในรุ่นแรกนี้สร้างขึ้นตั้งแต่ครั้งชนชาติไทยแรกลงมาตั้งเป็นอิสรภาพขึ้นทางภาคเหนือของประเทศไทยตั้งแต่ราก พ.ศ. 1600 ลงมา ประตีมกรรมแบบนี้มีลักษณะงดงามมาก ด้วยร่างพระพุทธธูปรุ่นแรกนี้ คือ พระพุทธธูปที่ซุ่มเจดีย์วัดป่าสักและพระเจ้าล้านทอง ที่อำเภอเชียงแสน (ภาพที่ 1) พระพุทธธูปเชียงแสนรุ่นแรกฯ ที่มีเหลืออยู่ในเวลานี้ และเป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ พระพุทธสิหิงค์หรือพระสิงห์ ที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ (ปัจจุบันมีพระพุทธสิหิงค์ 3 องค์ ในกรุงเทพองค์หนึ่ง เชียงใหม่องค์หนึ่ง และนครศรีธรรมราชอีกองค์หนึ่ง) พระพุทธธูปองค์นี้ แสดงผู้มีอิทธิพลเช่นไวยภาณุ หรือพระยาเสนาณรงค์ แสดงให้เห็นถึงการคัดแปลงลักษณะเดิมจากศิลปะอินเดียเป็นแบบของไทย มีลักษณะเฉพาะคือ ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร (ไข่วงก้าวบันได) วางพระหัตถ์ในท่ามารวิชัย ชัยสังฆภัยสัน พระพักตร์สั้นกลม ขมวดพระศอกให้ญี่ "ไม่มี" พระศากเพาะเมะลีเป็นต่อม

รุ่นที่ 2 หรือเรียกว่า “แบบเชียงใหม่” เป็นแบบที่มีอิทธิพลของสุโนทัยเข้ามาปะปนแฝง เพราะสมัยเชียงแสนกับสมัยสุโนทัยเห็นได้ชัดเจนอยู่ร้าว 300 ปี จะมีลักษณะผิดกันในระยะแรก ก็คือประทับนั่งขัดสมาธิราม นิ่วพระหัตถ์ยกเท้าเท่ากันทั้ง 4 นิ้ว บนพระเศียรไม่เป็นต่อมนูปดอก วัว แต่เป็นรูปเปลว ชัยสังฆภัยสังฆภัย พระนางกี (นอกจากนี้ยังมีพระพุทธธูปทรงเครื่องอีกด้วย) (ภาพที่ 2) และในสมัยนี้นิยมสร้างพระพุทธธูปด้วยแก้วและหินสีต่างๆ

อนึ่งได้มีการค้นพบพระพิมพ์แบบเชียงแสน ส่วนมากหล่อด้วยโลหะ พบประตีมกรรมรูปเทวตา รูปบุคล และพบพระพุทธสักก์เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งมีอายุอยู่ในตอนปลายของศิลปะเชียงแสนรุ่นหลัง

ในบริเวณที่คั่นพบศิลปสมัยเชียงแสนได้พบเครื่องถ้วยชามสังคโลกของสมัยสุโนทัย ปรากภูมิอยู่ในยุคเชียงแสนรุ่นหลัง เช่น เครื่องถ้วยชามที่ทำขึ้น ณ เดอาเวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า เชียงราย และที่สันกำแพง เชียงใหม่ แต่ผู้มีอิทธิพลทางการเมืองท่าเครื่องถ้วยชามสังคโลกสมัยสุโนทัย<sup>2</sup>

ได้มีนักโบราณคดีชาวอเมริกันคือนายกริสโวลด์ (A.B. Griswold) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑ์ในประเทศฟรنس แบบเชิงแสวงหานุรุ่นแรก บางองค์ มีจารึกว่าสร้างตั้งแต่ พ.ศ.2000 ลงมา ตั้งนั้นนายกริสโวลด์ จึงกล่าวว่าพระพุทธรูปเชิงแสวงหานุรุ่นทั้ง 2 รุ่น หล่อในเวลาเดียวกัน คือสมัยพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ และมีอายุอ่อนกว่าศิลปะสุโขทัย นายกริสโวลด์เป็นคนเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้หลายเรื่อง แต่ทฤษฎีใหม่ของนายกริสโวลด์ยังไม่เป็นที่ยอมรับ เพราะใช้หลักฐานจากจารึกซึ่งนักโบราณคดีอื่นๆ เห็นว่า จำต้องอาศัยแบบอย่างของศิลป์ประกอบการพิจารณาด้วย<sup>3</sup>

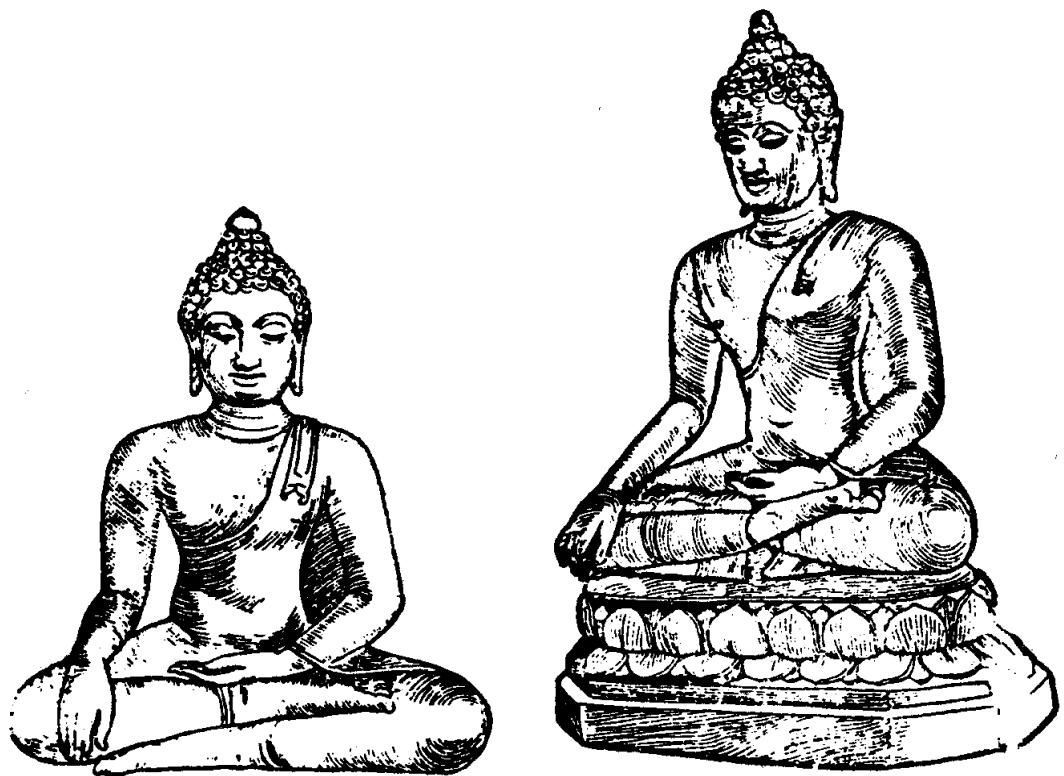
### สถาบันศึกษาราม

โบราณสถานส่วนใหญ่ที่พอจะเป็นساอย่างที่หลงเหลืออยู่เป็นศิลป์เชิงแสวงในยุคหลังประมาณ พ.ศ.1840 ลงมา ตรงกับสมัยพ่อขุนมังรายสร้างนครเชียงใหม่ พระเจดีย์สมัยเชียงแสวงแสดงให้เห็นการรับอิทธิพลจากสุโขทัย คือ เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา จะเห็นเจดีย์เหล่านี้มีอยู่หล่ายแห่งทางภาคเหนือของประเทศไทย พระเจดีย์วัดป่าสักแสดงให้เห็นอิทธิพลของคริสต์ศาสนา กับทวารวดีและสุโขทัย บางแห่งเลียนแบบมหาวิหาร ที่พุทธศาสน ในอินเดีย คือ ที่วัดเจดีย์อด เชียงใหม่ (ภาพที่ 5)

สำหรับศิลป์สมัยเชียงแสวง ทางด้านจิตรกรรมนั้นไม่ปรากฏตัวอย่างให้ศึกษาได้

## เข็งอรรถ : ศิลปสมัยเชียงแสน

1. วิทย์ พินคำเงิน “ศิลปโบราณคดีสมัยเชียงแสน” วัฒนธรรมไทย ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม 2508, หน้า 2
2. นจ.สุกสรรค์ ดิศกุล ศิลปะในประเทศไทย (พระนคร : กรุงสยามการพิมพ์, 2514), หน้า 32
3. วิทย์ พินคำเงิน “ศิลปโบราณคดีสมัยเชียงแสน” วัฒนธรรมไทย ปีที่ 5 ฉบับที่ 8 ตุลาคม 2508, หน้า 18



ภาพที่ ๑ พระพุทธรูปเบี้ยงแสนรุ่นแรกหรือขั้นต้น ทั้งสององค์ องค์ซ้ายประทับนั่งขัดสมาธิราน แสดงถักมณฑลเดียว  
ขัดเงินมาก องค์ขวาประทับนั่งขัดสมาธิเพหรและถักมณฑลปีรับปุรุงแล้ว

พระพุทธรูปรุ่นที่ 2



วัดเบญจมบพิตร



พระเจ้าเก้าตื๊อ



พระเจ้าแก่งกม

ภาพที่ 2 พระพุทธรูปกลมยั่เข็งแสน

## ศิลปสมัยสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 19-20)

แม้ว่าประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยจะยังคงมีปัญหาต่างๆ ที่ยังคงต้องการหลักฐานมาตรวจสอบเช่นห่อเท็จจริง แต่โบราณสถาน ในฐานะอุตสาหกรรมและศิลปวัตถุที่ปรากฏอยู่แสดงว่าอาณาจักรสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปะธรรมสูงสุดมาแล้วในอดีต

ศิลปสมัยสุโขทัย เริ่มตั้งแต่เมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ประกาศตั้งกรุงสุโขทัยเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่ขอมเมื่อราوا พ.ศ.1800 ศิลปสมัยสุโขทัยได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของประดิษฐกรรมไทย อันหมายถึงประดิษฐกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธรูป ประดิษฐกรรมสมัยสุโขทัยแสดงความเป็นไทยแท้ได้มากกว่าสมัยใด<sup>1</sup> จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นประดิษฐกรรมไทยทึ่งดงามที่สุดและมีลักษณะเป็นของตนเองมากที่สุด<sup>2</sup> ทั้งนี้รวมความถึงความสามารถเป็นพิเศษของศิลปินสุโขทัยที่ช่วยให้ประดิษฐกรรมพระพุทธรูปเจริญถึงขั้นสูงสุด<sup>3</sup> ซึ่งที่อเป็นแบบอย่างอันเป็นมาตรฐานจากกล่าวได้ว่าไม่มีศิลปะของการสร้างพระพุทธรูปสมัยใดในสุวรรณภูมิ<sup>4</sup> จะมีความรุ่งโรจน์เข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนาเท่ากับสมัยสุโขทัย<sup>5</sup> พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยได้ส่งอิทธิพลให้แก่ศิลปแบบอื่น ๆ ของไทยอีกด้วย เช่น พระพุทธรูปในภาคเหนือของประเทศไทยและสมัยอยุธยา

ศิลปินสมัยสุโขทัยนิยมสร้างพระพุทธรูปทั้ง 4 อิริยาบถ คือ นั่ง นอน ยืน เดิน ที่เด่นเป็นพิเศษคือไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปหล่อหรือสลัก แม้แต่พระพิมพ์ก็นิยมทำพระพุทธรูปปางลีลาเสียงเป็นส่วนมาก<sup>6</sup> ซึ่งพระพุทธรูปปางลีลานี้ไม่ว่าจะกันเลยในกัมพูชา มอญ หรือพม่า และที่สำคัญกว่านั้นคือพระพุทธรูปปางลีลาของศิลปินสุโขทัยนี้เป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะงดงามที่สุดและนับเป็นผู้มีช่างวิเศษสุด พระพุทธรูปโดยด้วยปางลีลาองค์ทึ่งดงามที่สุดนั้นไม่แพ้ประดิษฐกรรมชั้นเอกอื่น ๆ ในโลก<sup>7</sup> นั้นประดิษฐฐานอยู่ ณ วิหารคดวัดเบญจมบพิตร (ภาพที่ 1)

ยังปรากฏมีพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียงในด้านความงดงามอันจัดอยู่ในแบบสุโขทัยตอนปลายรวมทั้งสิ้นอีก 5 องค์<sup>8</sup> คือ พระครีศากยมุนี (วิหารวัดสุทัศน์เทพวนาราม) พระพุทธชินราช (วัดพระคริมหาราชทุพิษณุโลก) พระพุทธชินสีห์และพระครีศากษา (วัดบรรโนเวศวรวิหาร) พระพุทธสิหิงห์(พระที่นั่งพุทธไสรสารรย์) การที่ปรากฏพระพุทธรูปลักษณะงดงามจำนานาหลายองค์ เช่นนี้ ซึ่งบางองค์ก็มีขนาดใหญ่มาก ดังเช่น พระครีศากยมุนี ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำริดที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย<sup>9</sup> และการที่พระพุทธรูปแบบสุโขทัยได้รับการยกย่องว่าเป็นประดิษฐกรรมขั้นสุดยอดแสดงว่าชาวสุโขทัยจะต้องเป็นพุทธมานะที่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง<sup>10</sup> และอาจกล่าวต่อไปได้อีกว่าพระพุทธศาสนาสมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรือง สะพานบ้านเมืองจะต้องมีความสงบบารมีเย็นจนทำให้ศิลปินมีจินตนาการในการสร้างสรรผลงานที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง เช่นนี้

นักโบราณคดีจัดแบ่งพระพุทธรูปแบบสุโขทัยตามลักษณะและระยะเวลาออกได้เป็น 4 หมวด<sup>11</sup> ดังนี้คือ

1. หมวดใหญ่ซึ่งมีอยู่ทั่วไป เป็นลักษณะของศิลปสุโขทัยโดยเฉพาะ มีลักษณะคือพระรัศมีเป็นเปลว ขมวดพระเกศาเล็ก พระพักตร์รูปไป พระขนงโ哥ง พระโอษฐ์ omnิมเล็กน้อย

พระอังสาใหญ่ บันพรองค์เล็ก นิ้วพระหัตถ์เหมือนคนสามัญ ครองจีวรหุ่มเนียง ชายจีวรยาลงมาถึงพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาน ขอบทำปางมารวิชัย<sup>12</sup> ประทับนั่งขัดสมาธิรับฐาน เป็นหน้ากราบ dane เกลี้ยง (ภาพที่ 2)

2. หมวดกำแพงเพชร มีลักษณะดวงพระพักตร์ตอนบนกว้าง พระหนุสี้ม (ภาพที่ 3)

3. หมวดพระพุทธชินราช พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระองค์ค่อนข้างอบอวน นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 มีปลายเสมอ กัน เปลวนพระยอดเกตุมาลาค่อนข้างสูงกว่าหมวดใหญ่<sup>13</sup> (ภาพที่ 4)

4. หมวดเบ็ดเตล็ด หรือหมวดวัดترากวน หมวดนี้เป็นพระพุทธรูปแบบสุโขทัยที่มีศิลปแบบเชียงแสนเข้ามาปนอยู่มาก บางองค์มีลักษณะชายสั้นขาภูมิหรือจีวรสั้น พระนลภาญแคบ แต่พระองค์และฐานมักเป็นแบบสุโขทัย ที่เรียกว่าแบบวัดตระกวนนั้น เพราะได้พบพระพุทธรูปสุโขทัยแบบแปลงๆ เหล่านี้ที่วัดตระกวนในเมืองสุโขทัยเก่าเป็นครั้งแรก พระพุทธรูปแบบนี้บางองค์อาจเป็นพระพุทธรูปรุ่นแรกของศิลปสุโขทัยก็ได้<sup>14</sup>

การสร้างพระพุทธรูปแบบสุโขทัยนั้นในระยะแรก แสดงให้เห็นถึงการรับอิทธิพลจากแบบพระพุทธรูปของสกุลอื่นๆ ด้วยดังเช่น สกุลเชียงแสน ที่นำสังเกต์คือถึงแม่ไทยจะรับศาสนานลัทธิเตราวนิกายลังกาวงศ์มาจากเกาะลังกา ซึ่งทำให้อิทธิพลของศิลปลังกាសีลปัตติศิลปสุโขทัยบ้าง แต่เป็นพิเศษทางด้านสถาปัตยกรรมมากเสียกว่าด้านประดิษฐกรรม เหตุผลที่ไทยรับศาสนานลัทธิเตราวนิกายลังกาวงศ์คือ ขณะนั้นพุทธศาสนากำลังเจริญรุ่งเรืองในลังกา พระสงฆ์ลังกา roburi ในพระพุทธศาสนา ทำให้พระสงฆ์จากไทย มอง พม่า เขมร พากันไปศึกษาพระพุทธศาสนาในลังกาไว้ และก็มีพระสงฆ์ชาวลังกาเข้ามาอยู่ในประเทศไทยที่นครศรีธรรมราชเป็นแห่งแรก ดังนั้นอิทธิพลของพุทธศิลปลังกាសีลปัตติศิลป์เข้ามาทั้งเจดีย์ลังกาและพุทธรูป สังเกตได้จากก่อนหน้าลัทธิลังกาวงศ์เข้ามา พระพุทธรูปไทยจะไม่มีรัศมีขาวเป็นเปลว<sup>15</sup> แต่ศิลปินไทยก็ได้เลียนแบบเฉพาะพระศิริรักษ์กับพระรัศมีเป็นเปลวเท่านั้น ไม่ได้เลียนแบบลังกากันทั้งหมด

การสร้างพระพุทธรูปของศิลปินสุโขทัยนั้น ศิลปินสร้างตามอุดมคติและครรภาราชเชื้อมันในพระธรรมของพระองค์ เป็นลักษณะแบบไทยโดยเฉพาะ กล่าวคือ ศิลปินได้สร้างลักษณะพิเศษโดยเฉพาะของชนชาติไทยไว้ในงานประดิษฐกรรมของตนเอง การแสดงออกของพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยแสดงถึงการตัวสรูและความหลุดพ้นไปจากโลกนี้ สีพระพักตร์ของพระพุทธรูปสุโขทัย จึงแสดงความลึกซึ้งทางจิตใจอย่างน่าพิศวง<sup>16</sup> และส่วนสัดของพระพุทธรูปสุโขทัยให้ความรู้สึกทรงใจน่าเลื่อมใสที่สุด<sup>17</sup>

เกี่ยวกับจินตนาการในการสร้างพระพุทธรูปแบบสุโขทัยของศิลปิน เช่นกัน ศาสตราจารย์ศิลปะรัตน์ได้ให้คำอธิบายได้อย่างละเอียดลึกซึ้งที่สุด<sup>18</sup> จึงขอ拿来เพื่อให้พิจารณา ดังใจความสำคัญดังนี้

...ศิลปในการสร้างพระพุทธรูปที่ดีงามของสมัยสุโขทัยชอบสร้างเป็นพระพุทธชาย-โคตมภัยหลังที่ทรงบรรลุพระนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว จะนั่นระบบกล้ามเนื้อจึงอยู่ในสภาพ

ผ่อนคลายและพะรภากยอยู่ในอาการพักผ่อนอย่างแท้จริง ลักษณะพระพักตร์สูงมีอัมน้อยๆ สะท้อนออกซึ่งสภาวะแห่งปิติสุขอันมีอยู่ภายในอย่างสมบูรณ์ ภัยหลังที่พระพุทธองค์สำเร็จพระโพธิญาณแล้ว พระองค์ก็ทรงสถิตอยู่ในแดนแห่งพระนิพพานมากกว่าที่จะข้องอยู่ในแดนโลเกีย์ ดังนั้นศิลปินไทยจึงคิดสร้างพระพุทธรูปให้ดูเหมือนหนึ่งลอยอยู่ในอากาศ ความจริงนั้นบรรดาพระพุทธรูปไม่ว่าจะอยู่ในท่าประทับนั่ง ท่าลีลา หรือไสยาสน์ตามล้วนแต่ให้เกิดความรู้สึกเหมือนเบาลอยอยู่ในอากาศและเคลื่อนไหวคล้ายคลื่น...

...การที่จะสร้างพระพุทธรูปขึ้นแทนพระองค์พระพุทธเจ้านั้น มิใช่อง่ายเพียงแต่คุณสมบูรณ์ในด้านความงามอย่างเดียวหาเป็นการเพียงพอไม่ เพราะว่าในขณะเดียวกัน รูปที่สร้างขึ้นตามอุดมคตินั้นจะต้องถ่ายทอดให้รู้สึกซึ้งถึงแก่นสารแห่งพระธรรมของพระพุทธองค์ด้วย ย่อมเป็นความจริงแน่นอนที่ว่า พระธรรมของพระพุทธองค์นั้นเองที่คดลับนดาลใจให้ศิลปินคิดสร้างพระพุทธรูปขึ้น ศิลปินจึงต้องสร้างรูปคนตามแบบอุดมคติซึ่งเป็นโลกธรรมให้ปรากฏขึ้นมา จากวัสดุอันเป็นโลเกีย์

...ช่างปั้นหล่อโบราณสมัยสุโขทัยเป็นผู้ที่แก่ปัญหาดังกล่าวนี้ได้ด้วยวิธีอัน晦涩ยุ่งยาก ความจริงนั้น การแสดงออกซึ่งความรู้สึกของพระพุทธรูปที่ศิลปินสร้างขึ้นเช่นนั้น ก็เพื่อที่จะให้เกิดพลังขั่นความเราร้อนแห่งกิเลสของมวลมนุษย์ให้ดับสิ้นลง ซึ่งในขณะเดียวกันการที่พระพุทธองค์ทรงอัมน้อยๆ นั้น แสดงให้เราได้รู้กันว่ามนุษย์จะมีความสุขเพียงได้รักษาการทำงานอาชานะสัญชาตญาณด้ังเดิมของตนเสียได้... เศียรพระพุทธรูปแบบที่ดีที่สุดของสมัยสุโขทัยนั้น ปั้นขึ้นอย่างวิจิตรผลงานยิ่งทำให้บังเกิดความรู้สึกคล้ายภาพพิพิธในสรวงสรรค์ซ้ายซ้ายเน้นให้เห็นความมีชีวิตจิตใจของพระพุทธรูปเด่นชัดยิ่งขึ้น ด้วยเส้นธนาณัตันพวยพุ่งอันอ่อนหวานของรอยริ้วพระโอษฐ์ ฐานพระนาสิก และเส้นของพระเนตร (ภาพที่ 5) .

...พระพุทธรูปปางลีลาสมัยสุโขทัย มีการแสดงออกเป็นพิเศษของศิลปินสมัยนั้น และการสร้างพระพุทธรูปแบบนี้ ศิลปินได้ประสบความสำเร็จในฝีมือการเรนริดงานศิลป์ขั้นสูงโดยแท้ เมื่อได้เห็นพระพุทธรูปปางลีลาอันประณีตดงามเหล่านี้ เราจะบังเกิดความรู้สึกเหมือนหนึ่งว่า พระพุทธองค์กำลังแสดงเต็จจริงในไปเบื้องหน้าอย่างแซมซอยพร้อมด้วยอาการกรีดร้องน้ำพระหัตถ์ ซึ่งแสดงเป็นสัญญาณของ “พระธรรมจักร” ที่พระบรมศาสดาทรงมุ่งพระทัยประกาศพระธรรมคำสั่งสอน (ภาพที่ 6) พระศรีรักษากยเล่าก็เตือนไปด้วยอาการอ่อนไหวนุ่มนวลที่สุด ส่วนพระภรรยาที่ทรงเลี้ยวนิดๆ ไปทางค้านข้างนั้น แสดงให้เห็นว่ากำลังอยู่ในท่าอย่างพระนาท ขณะเดียวกัน พระกรซึ่งห้อยลงมาสูงเบื้องล่างอย่างมีจังหวะนั้นก็ประสานไปตามความรู้สึกอ่อนไหวของพระภรรยา พระศรีรักษากยเมื่อถูกถามว่า “พระพุทธรูปปางนี้เป็นแบบใด” พระศรีรักษากยตอบว่า “พระพุทธรูปปางนี้เป็นแบบที่เรียกว่า ‘พระพุทธรูปปางลีลา’ คือพระพุทธองค์ที่แสดงออกถึงความรู้สึกที่หลากหลาย เช่น ความสุข ความเศร้า ความโกรธ ความกลัว เป็นต้น” พระศรีรักษากยยังกล่าวอีกว่า “พระพุทธรูปปางนี้เป็นแบบที่แสดงถึงความจริงของมนุษย์ ที่มีความรู้สึกและอารมณ์ที่หลากหลาย เช่น ความรัก ความเกลียด ความกระหาย ความอิจฉา เป็นต้น” พระศรีรักษากยยังกล่าวอีกว่า “พระพุทธรูปปางนี้เป็นแบบที่แสดงถึงความจริงของมนุษย์ ที่มีความรู้สึกและอารมณ์ที่หลากหลาย เช่น ความรัก ความเกลียด ความกระหาย ความอิจฉา เป็นต้น”

...พระพุทธรูปสูงที่ยังคงทรงคุณงามความดีอยู่ในวัดนี้เป็นเครื่องบ่งบอกถึงความสำคัญของวัดนี้ ไม่ใช่แค่สถานที่ท่องเที่ยว แต่เป็นเครื่องยืนยันถึงความมั่นคงและศรัทธาในศาสนาพุทธที่ยังคงดำเนินต่อไป

...ธรรมชาติพุทธศาสนา เมื่อได้เห็นพระพุทธรูปแม่ที่ไม่มีคุณค่าทางศิลปินเป็นพิเศษ ก็อาจเกิดอารมณ์รู้สึกชั้นได้ เนื่องจากคนเองมีครัวเรือนอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมือทิพลต่อ ระบบประสาทของตนอยู่แล้ว แต่ในการฉันที่ได้เห็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย ความสะเทือนใจ ย่อมเกิดขึ้นได้ ด้วยความคงามให้การและความมีวิญญาณขององค์พระพุทธรูปดีมีค่าเข้าสู่ จิตใจ เมื่อพบเห็นงานศิลปกรรมที่มีสำคัญเช่นนั้น แม้บุคคลต่างศาสนาก็ยอมจะรู้สึกชราบ้าง ซึ่งและ เกิดปฏิไต่เช่นกัน...

ประดิษฐ์กรรมพระพุทธรูปแบบสุโขทัยส่วนใหญ่หล่อด้วยสำริด ที่สักด้วยศิลป์มีน้ำง  
แต่เป็นจำนวนน้อย ประดิษฐ์กรรมที่ทำการศิลป์มีก็เป็นพวกรเครื่องปูนปันที่ใช้ประดับอาคารเป็น<sup>๑</sup>  
จำนวนมากประกอบด้วยรูปปั้มนุชย์ รูปสัตว์ และรูปจากนิทานชาดก เป็นต้น และที่ปั้นเป็น  
พระพุทธรูปก็มี ซึ่งได้รับการยกย่องว่าสวยงามอย่างยิ่ง คือ พระพุทธรูปสิลลากูปปันนอยู่ในชุม<sup>๒</sup>  
ชนบทประทัศน์ทางหลวง นอกเมืองสุโขทัยเก่า เป็นรูปพระพุทธองค์กำลังเสด็จจากดาวดึงส์  
เสด็จดำเนินด้วยทิพยสิลป์ ทรงด้วยทองประดิษฐ์และอุดมด้วยเศียรหินทราย ที่ฐานราก  
เห็นพระพุทธรูปองค์นี้แล้วย่อมจะเกิดความสะเทือนใจอย่างลึกซึ้งและคงทนอยู่ตลอดกาล

นอกจากนี้ก็ยังมีพระพิมพ์ซึ่งมีหัวทั้งทำด้วยดินเผาและโลหะที่มีชื่อเสียงก็คือ พระกำแพง เบี้ยง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางสิลาเช่นกัน มีการสร้างพระพุทธนาบทจากศิลาและสัมฤทธิ์ การหล่อเทวรูปสัมฤทธิ์ในศาสนานารายณ์ แต่เทวรูป欣นุกที่สร้างขึ้นในแบบสุโขทัยขาดทิ้งฐานนุภาพ เพราะศิลปินไทยนับถือศาสนาพุทธ จึงสร้างงานประดิษฐกรรมเนื่องในพุทธศาสนาได้ดีกว่า ด้วยอย่างเทวรูปที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายก็คือ รูปพระอิศวร พระอุมา พระนารายณ์ พระพรม และพระหริหระ ก็คือ พระอิศวรและพระนารายณ์ รวมกันอยู่ในองค์เดียว

## สถานปัตยกรรม (ภาคที่ 7)

สถาบัตยกรรมสมัยสุโขทัยที่ยังปรากฏหลักฐานอยู่คือ โบสถ์วิหาร แต่โดยทั่วไปวิหารสมัยสุโขทัยมักจะใหญ่กว่าโบสถ์ผนังกึ่มักจะเป็นช่องลูกกรงเล็กๆ แทนหน้าต่าง<sup>10</sup> สถาบัตยกรรมในสมัยสุโขทัยมีทั้งในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ โบราณสถานขนาดใหญ่กลางกรุงสุโขทัยมีวิหาร 10 วิหาร โบสถ์ 1 โบสถ์ และเจดีย์แบบต่างๆ กว่า 200 องค์ ในศาสนพราหมณ์ได้แก่ ที่วัดครุส瓦ยะและเทวสถานเป็นต้น ที่วัดครุส瓦ยะนี้ยังปรากฏสถาบัตยกรรมของพุทธศาสนาแบบสุโขทัยที่เลียนแบบพับรี คือ รูปทรงคันธิพลจาก omn ส่วนสถาบัตยกรรมในพระพุทธศาสนา

ปราภภูอยู่ทัวไปแม่นในพิษณุโลกและนครสวรรค์ แต่เมื่อกำทำเจดีย์มากกว่าสิ่งอื่น ๆ รูปแบบเจดีย์มี ๓ แบบ คือ

1. เจดีย์แบบสุโขทัยแท้ ทำฐานเป็น 4 เหลี่ยม ๓ ชั้น ตั้งช้อนกันขึ้นไป แล้วถึงองค์เจดีย์ เหลี่ยมย่อหมุน ยอดเป็นทรงพุ่มข้าวมิลต์หรือรูปดอกบัวคูณ
2. เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา เช่นที่วัดช้างล้อม วัดคระพังโพยครี เป็นเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลแบบลังกา
3. เจดีย์แบบครรชิชัย เช่น บรรดาเจดีย์ในวัดเจดีย์เจดดากาเป็นต้น

#### จิตรกรรมสมัยสุโขทัย<sup>20</sup>

จิตรกรรมสมัยสุโขทัยที่หล่ออยู่มีน้อยมาก ปราภภูอยู่บ้างเช่น จิตรกรรมฝาผนังในวัดเจดีย์เจดดาก อ.ศรีสัchanасลย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งถือว่าเป็นจิตรกรรมฝาผนังของไทยที่เก่าแก่ พอฯ กับจิตรกรรมในสัศลปัจจหวัดยะลา อุฐในราบप्लायพุทธศตวรรษที่ 18 หรือกลางพุทธศตวรรษที่ 19 ภาพเขียนนี้เป็นภาพเขียนที่สวยงามและแสดงให้เห็นว่าการที่ประดิษฐ์ในสมัยสุโขทัยเจริญขึ้นสูงสุด ดังนั้นจึงปราภภูว่าประดิษฐ์ในสมัยสุโขทัยส่งผลให้เกิดจิตรกรรมด้วยคือ ภาพพระพุทธรูปมีเส้นรอบนอกอย่างอ่อนช้อย มีพระพักตร์เป็นรูปไข่ ส่วนแต่งพระพักตร์งามละเอียดและพระกราวาอ่อนช้อยดังงาช้าง แต่รูปท้าวพระยามหากษัตริย์ในภาพนั้นยังคงเป็นศิลปแบบลังกาอยู่ (ภาพที่ ๘)

จิตรกรรมอีกแห่งหนึ่งที่ค้นพบคือภาพจำหลักลายเส้นบนแผ่นหินที่วัดครรชุน จังหวัดสุโขทัยเช่นกันเป็นภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติและชาดก (ภาพที่ ๙) ซึ่งได้รับการสันนิษฐานว่าอาจจะจำหลักโดยพระภิกษุชาวลังกา ซึ่งมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาลัทธิพินาย ร่วมกันกับช่างฝ่ายไทยเป็นผู้จำหลักขึ้น ทั้งนี้ เพราะภาพจำหลักลายเส้นนี้เห็นได้ชัดว่ามีลักษณะเป็นแบบอย่างอินเดีย แต่รูปคนและสัตว์บางรูปก็แสดงให้เห็นความรู้สึกเป็นแบบไทย หรืออาจพิจารณาได้ในอีกประเด็นหนึ่งว่าภาพนี้อาจจะได้ทำขึ้นตามแบบภาพวาด ซึ่งพระภิกษุชาวลังกาได้นำเข้ามายังกรุงสุโขทัยเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา尼กายลังกาที่เช่นกัน แต่พระสงฆ์บางรูปอาจจะเป็นช่างเข้ามาสอนให้ช่างไทยสร้างภาพนี้ ดังนั้นจึงยังคงมีรูปแบบอินเดียอย่างเห็นได้ชัดและไม่มีลักษณะเป็นไทยเลยอย่างไรก็ตามภาพลังกานี้ถือเป็นต้นเค้าของจิตรกรรมฝาผนังของไทยเกี่ยวกับจิตรกรรมสมัยสุโขทัยนี้ไม่มีตัวอย่างอื่นๆ ที่จะช่วยให้เราศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของจิตรกรรมได้ดีไปกว่าที่กล่าวมาแล้ว

#### เครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัย

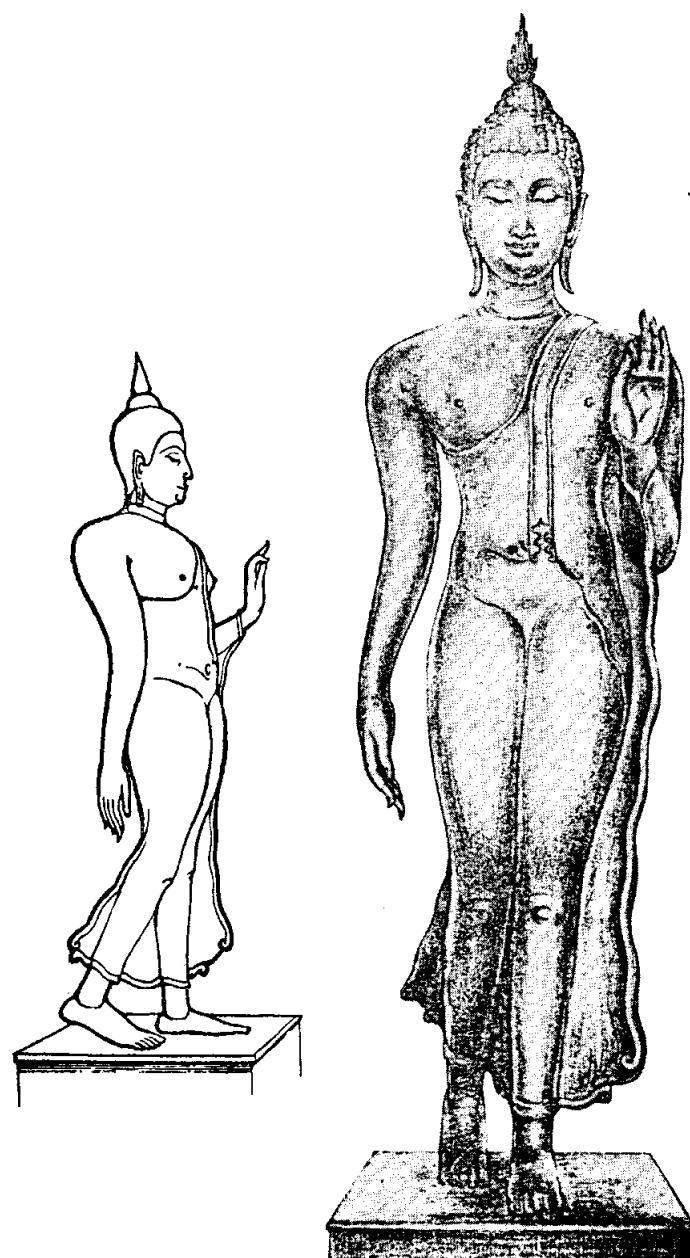
งานประดิษฐ์ที่มีชื่อเสียงของสมัยสุโขทัยในอันดับรองจากพระพุทธรูปคือเครื่องปั้นดินเผาซึ่งมีหลายประเภททั้งขนาดก็ต่าง ๆ กัน เช่น ถ้วยชาม แจกัน กระถาง และตุ่มน้ำขนาดใหญ่ เครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัยที่รู้จักกันดีในชื่อว่า “เครื่องสังคโลก” เป็นชื่อที่เรียกเพียงจากชื่อเมืองสวรรคโลก เครื่องสังคโลกมีในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 และคงได้รับเทคนิคและวิธีการทำจากจีนในสมัยราชวงศ์ช่อง<sup>21</sup> สุโขทัยสามารถจะผลิตเครื่องสังคโลกเป็นอุตสาหกรรม

ขันซึ่งเป็นสินค้าออกไปขายสิ่งแวดล้อมถ้วย สมุดตรา อินโโนะเซีย บอเนียว พลิปปินส์<sup>22</sup> งานเครื่องปั้นดินเผาของสุโขทัยสามารถแย่งชิงกับงานเครื่องปั้นดินเผาของจีนได้เป็นอย่างดีในสมัยนั้นไทยได้รับอิทธิพลจากจีนเป็นเรื่องเครื่องปั้นดินเผา ชาวจีนเป็นผู้ออกแบบและทำเครื่องปั้นดินเผาถาวรกว่าเตาเครื่องปั้นดินเผาที่สุโขทัยและสรวรมโลกนั้นสร้างขึ้นโดยชาวจีน เตาเผาที่ดูโขทัยมีวัฒนาการเครื่องสังคโลกมากกว่าที่อื่น นอกจากนั้นชาวจีนยังได้เป็นผู้เริ่มทำการเบื้องหลังเครื่องเคลือบมุงห้องห้องที่เป็นส่วนของงานสถาปัตยกรรม งานเครื่องเคลือบที่เหล่านี้เป็นการเบื้องหลังห้องห้องเช่นเดียวกับเครื่องภาชนะที่ใช้ในบ้าน ซึ่งนิยมใช้น้ำยาเคลือบสีเขียวไว้กาก ซึ่งเรียกว่า กันว่า เชลากอน (Celadon)<sup>23</sup> และชาวจีนยังได้แนะนำวิธีการประดับกระจกและการลงรักซึ่งใช้สำหรับลงพระพุทธรูปเพื่อเป็นพื้นสีดำสำหรับปิดทองอีกด้วย<sup>24</sup> ประดิษฐกรรมเครื่องปั้นที่ปราภูมิชัยนิกนั้นก็ถือศักดิ์ศรีดินเผาเล็กๆ ที่เรียกว่า ศักดิ์ศรีดินเผาที่มีความรู้สึกทางศิลปะเป็นธรรมชาติและมีรูปปั้น ทวารบาล และ สัตว์อื่นๆ อีกด้วย เช่น เศียรนาค ซึ่งใช้เป็นเครื่องตกแต่งโบสถ์ วิหาร

## เชิงอรรถ : ศิลปสุโขทัย

1. วิทย พินศันเงิน ศิลป/กรรมการข่างของไทย (พะนค'r : ไอเดียนสโตร์, 2512), หน้า 17
2. ศิลป พีระศรี ประดิษฐ์กุล ฉบับพิมพ์ของกรมศิลปากร พ.ศ.2490, หน้า 52
3. เยียน อั้มศรี พุทธานุสรณ์ (พะนค'r : ศิลปปารณพาร, 2512), หน้า 57
4. “สุวรรณภูมิในที่นี้ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าหมายถึงประเทศไทยต่างๆ ที่อยู่ระหว่างอินเดียและจีน ซึ่งฝรั่งเรียกว่าอินโดจีน อ้างในหลวงบริบาลบุรีรัตน์” โบราณวัตถุอันเป็นหลักฐานของสมัยทวารวดีและสุวรรณภูมิประเทศไทย”, ศิลปกร ปีที่ 7 เล่มที่ 5 มกราคม 2507, หน้า 41 ส่วน น.น.ปากน้ำ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “สุวรรณภูมิ” นักประชัญทางโบราณคดีส่วนใหญ่เชื่อกันว่า อยู่ในสุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ใช่ในภาคกลางก็มีเชื่อเสียงคล้ายสุวรรณภูมิ คือ สุพรรณบุรี และอุทกษา แต่ทางฝ่ายมองว่าอ้างว่า คือ สุธรรมนคร (เมืองสะเต๊น) ซึ่งเมืองนี้นักประชัญทางโบราณคดีทั่วไปไม่ยอมรับ เพราะโบราณวัตถุต่างๆ ที่ค้นพบไม่มีเก่าแก่กว่าที่พบในประเทศไทย อ้างในศึกษาและศิลปในสยามประเทศไทยและแหล่งอันโฉนดสนับในราชน (พะนค'r : ไอเดียนสโตร์, 2517), หน้า 4
5. ยอด เซเดส์ ศิลป/ไทยสมัยสุโขทัย ฉบับพิมพ์ของกรมศิลปากร, 2507, หน้า 6
6. ยอด เซเดส์ “ตำนานพระพิมพ์” ศิลป/ไทย (พะนค'r : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 33
7. นจ.สุภัทร์ดิศ ศิลป/ในประเทศไทย (พะนค'r : กุฎสยามการพิมพ์, 2514), หน้า 35
8. เยียน อั้มศรี เรื่องเดิม, หน้า 83
9. จิรา จงกล “ประวัติตาสตรสุโขทัย ศิลปและประวัติตาสตรสุโขทัย กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในวันเด็กแห่งชาติ 2515, หน้า 25
10. ทศนี นาวิกชริน “ประเพณีสุโขทัย” เล่มเดียวกัน, หน้า 37
11. นจ.สุภัทร์ดิศ ศิลป/เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน
12. ปางมารวิชัย สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แสดงพุทธประวัติเมื่อจะทรงบรรลุพระโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
13. หมวดนี้สันนิษฐานว่าเริ่มสร้างเมื่อครั้งแผ่นดินพระเจ้าลิไทย หรือหลังกว่านั้น ลักษณะการทាณ์พระหัตถ์ยาวเท่ากันหมดทั้งสี่นิ้ว เช่นนี้ ถือเป็นเครื่องหมายความสื้อมของประติมากรรมพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย
14. นจ.สุภัทร์ดิศ ศิลป/เรื่องเดิม, หน้า 36
15. หลวงบริบาลบุรีรัตน์ พระพุทธรูปสมัยต่างๆ ในประเทศไทย (พะนค'r : ไทยพัฒนาการพิมพ์, 2496), หน้า 24
16. หลวงบริบาลบุรีรัตน์, ชุมบุนโบราณคดี (พะนค'r : เกษมบรรพกิจ, 2503), หน้า 147

17. น.ณapegnā “บริการค์ศิลป์ไทย” ความหมายในศิลป์ไทย (พะนค : ໂອເຈີນສໂຕ່ງ, 2510),  
หน้า 180
18. ຕິລປ ພົມຄວີ ຕິດປ/ສນ້ຍສຸໄບທ້, ນ້າ 4-7
19. ນາຮຣ ໂພນປະສາທ ສຕາບໍ່ຍກຽນໃນນະເທດໄທຢ ພິມພເປັນອຸສຽນໃນງານພາປັນກິຈຄພ  
ນາງຈົງກລ ຕັ້ງປະເສົງ 16 ມກຣາມ 2514, ນ້າ 55
20. ຈິງາ ຈົງກລ ເຮືອງເດີມ, ນ້າ 25
21. ເຮືນເຮືຍຈາກ ຕິລປ ພົມຄວີ ວິວພນາກກາຮແໜ່ງຈິຕຽກກມຳພາຜູ້ຂອງໄທຢ (ພະນກ : ໂຮງພິມພ  
ຕິວພຣ, 2502), ແລະ “ຈິຕຽກກມຳສຸໄບທ້” ໃນຕິດປ/ແລະປະວັດຕາສຕົງໄບທ້, ນ້າ 11-13
22. ຄວິສັກຮ ວັດສິໂກດມ “ເຄື່ອງສັງຄໂລກ” ເມືອງນິມານ ປີທີ 1 ຈົນບັນທຶກ 4 ກຣກງວາມ-ກັນຍາຍນ 2518,  
หน້າ 18
23. ຈິງາ ຈົງກລ ເຮືອງເດີມ, ນ້າ 21
24. Celadon ເປັນຊື່ທີ່ກາງຢໂຮປ ເຮືກກາຫະເຄື່ອງເຄື່ອບໄດ້ກໍຕາມທີ່ເຄື່ອບອອກສີ້ຂາວ ສີເໜລືອງ  
ສີ້ພ້າ ອົບທີ່ເຮືຍກັນວ່າສີເໜຍວ່າໄໝກາ (ສິ້ນ້າເຈີນແກມເໝີວ່າມ່ນ) ລັກໜະນະຄລ້າຍສີ້ຫຍັກ
25. ທີ່ອມາຕຍຖຸສ ບໍະວັດຕິລມກໍກຽນໄທຢ (ພະນກ : ໂຮງພິມພສມຜລ, 2493), ນ້າ 3-8



ภาพที่๑ พระพุทธรูปปางลีลา สมัยสุโขทัย



ภาพที่ 2 พระพุทธรูปหัวติดอยู่ ศิลปะสมัยสุโขทัย



ภาพที่ ๓ พระพุทธรูปหินแกรนิต แพงเพชร ศิลปะสมัยสุโขทัย



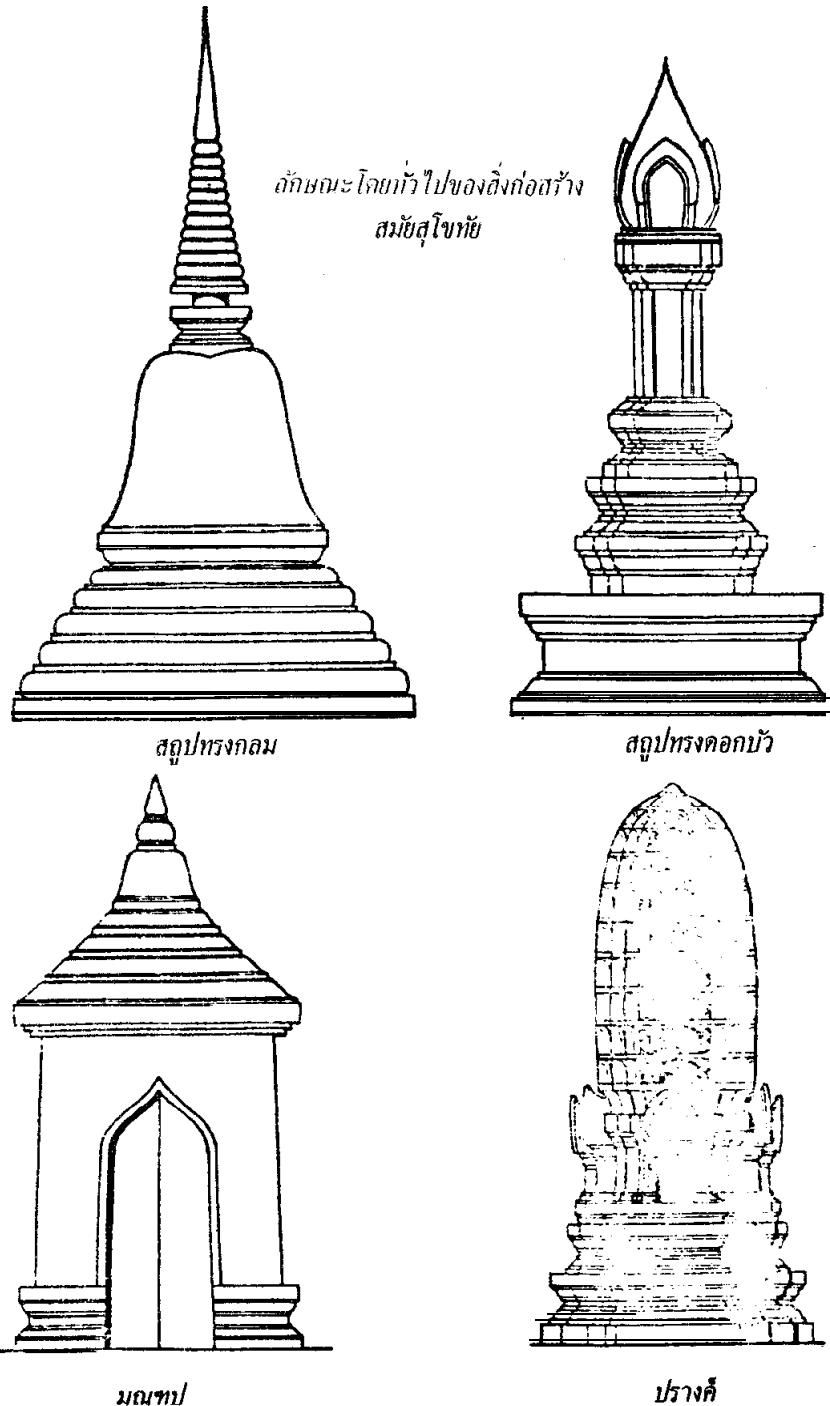
ภาพที่ 4 พระพุทธชินราช ศิลปะไม้สักโขนแก้ว



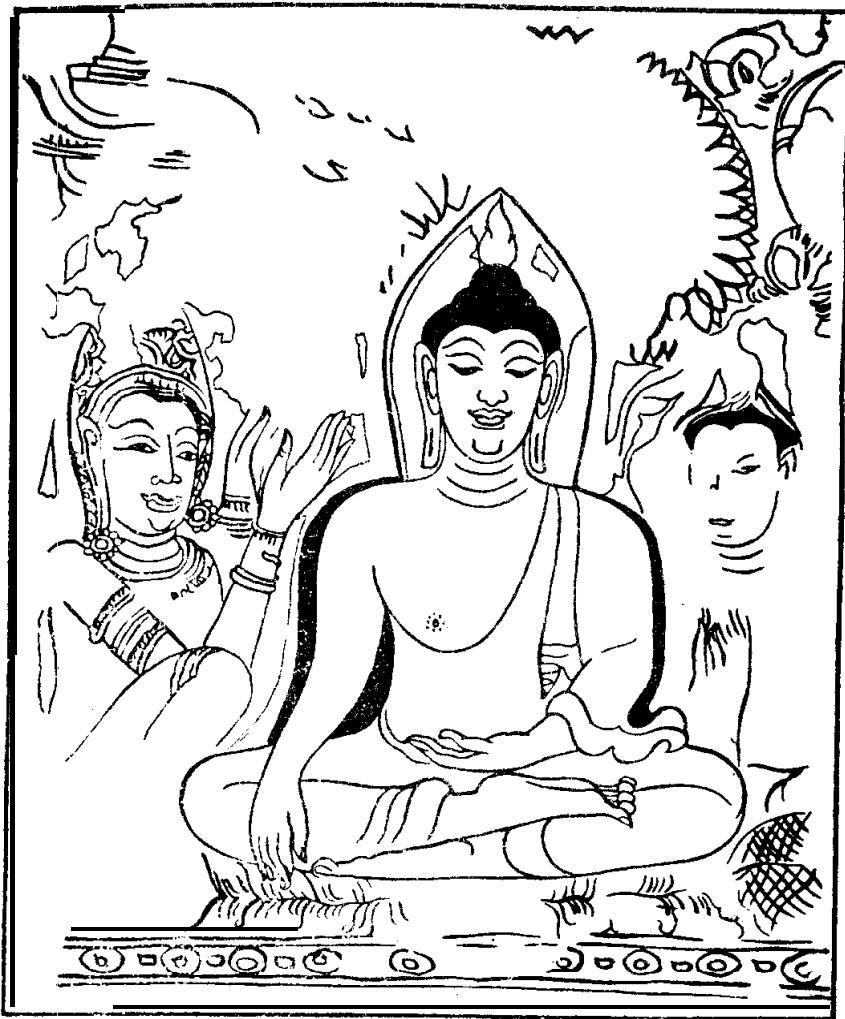
ภาพที่ ๕ พระเกี้ยรพระพุทธรูป สมัยสุโขทัย



ภาพที่ ๖ พระหัตถ์ของพระพุทธชูปีนังลีลา พระหัตถ์อยู่ในท่าแสดงเป็นรูป “ธรรมจักร”  
ซึ่งเป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนา



រាជទី 7 កាត់មន្ទាសតាមតិចករណសម្រួលិកពី



### ภาพที่ 8

ส่วนลະເອີ້ນຂອງພານຈົກກຣມຝ່າມັນຈຳ ໃນເຈື້ອຍໜ້າ ວັດເຈົ້ອຍເຈັດແລວ  
ຈຳກົກອອກວິສັງຫນາສັບ ຈັງຫວັດສຸໂທກໍ ເປັນຂອງຄອນປ່າຍພູຖົນສຕວຮຽກ<sup>19</sup>  
ຈາກກາພນ້ຳ ສັງເກດ ໄດ້ວ່າ ພຣະພູຖົນມີລັກຄະນະກລາຍນາເປັນ  
ອຍ່າງພຣະພູຖົນປຸຊຸໂທກໍແລວ ແຕ່ຮູປກ້າວພຣະຍານຫາກຍັດວິຍິກໍກໍາລັດ  
ກຣະທໍາກາວສັກກາຮຽນນັ້ນຍັງຄົນມີລັກຄະນະເປັນຕີລົບອິນເດີຍ



ภาพที่ 9

ส่วนละเอียดของภาพจิวเวลลายเด่นของรัตตศรีชุม สุโขทัยท่า  
แสดงให้เห็นถึงมหานาคของศิลป์อินเดีย